شورا

اوچنچی ییل

عدد ۱۳ * سنه ۱۹۱۰

محرری رضاءالدین بن فخرالدین =
ناشرلری م. شاکر م. ذاکر راميفلر

مندرجه‌سی :

نادرشاه.
نادرشاهنڭ یاشلگی . اسیر توشووی . عسکر باشلغی . خراسان امیری طرفندن حقارت قیلنوی. صوغشلر. «شاه‌ایران».

عربی یازونی اصلاح ایتمك
«المنار» جریده‌سندن مقتبس

علم یولنده ملتلرنڭ اتفاقی.
ع . ف .

باشقردلر.
عبدالله ملا عصیانغه حاضرلەنه . باشقرد- تاتار- قرگیزلر. خلققه یازوطاراتو. عصیان باشلانا . نیپلویف . م . هادی .

احکام شرعیه مجموعه‌سی .

قبردن تاوشلر .
مؤلفی خالد ضیا . مترجمی عبدالرحمن سعدی .

غرب معیشتندن .
ع . بطال .

روسیه‌ده مسلمان مسئله‌سی .
ف . ك .

یورطقویانی وآنڭ اهمیتی .
ف . آلیکسه‌یف .

تربیه وتعلیم .
رضوان ابراهیمف .

مراسله ومخابره. طرویسکی، استرخان، سیمی‌پالات شهرلرندن .

متنوعه . نیورق شهری، عثمانلی تاریخی و عثمانلی لغتی ، قیمتلی آثار عتیقه طابلو ، دنیاده کوبه‌و کتاب چغا ؟ ، روسیه‌ده آراقی وغیریلر.

لطائف .

حکایه . بورانده - ش . کمال .

مرادلری حقنده دعا قیلوچیلر.

عبدالله بن عمر، عبدالله بن زبیر، مصعب بن زبیر، عبدالملك بن مروان کونلرنڭ برنده کعبه شریف یاننده اوطورمشلر ایدی. آرادن بری: «کیلوڭز، اوزمزنڭ مرادلرمز حقنده دعا قیلیق!» دیدی.

هجرتدن صوڭ الڭ ایلك طوغان بالا اولدیغی مناسبتیله الڭ ایلك عبدالله بن زبیر اورندن طوروب رکن یمانی اوزرینه قولنی قویدی و: «ای عظمت صاحبی الله! بڭا حجاز یورتنه خلیفه اولمقلقنی نصیب قیل! بڭا خلیفه عنوانی ایله سلام ویرسونلر ایدی!» دیدی و ایبده‌شلری یانینه کلدی.

بوندن صوڭ مصعب بن زبیر طوروب رکن یمانی اوزرینه واردی و: «ای بتون عالمنڭ ربسی! عراق یورتینه والی ایتمکسزین و سکینه بنت‌الحسین نی بڭا خاتون قیلمقسزین بنی دنیادن چیقارمه!» دیدی و ایسکی اورنینه کلوب اوطوردی.

بعده عبدالملك طوروب رکن یمانی اوزرینه قولینی قویدی و: «ای یرلر و کوکلر ربیسی! بنی بتون دنیاغه پادشاه قیل، الڭ کوچلی پادشاهلرنڭ کوچلرینی بڭا ویر!» دیدی.

الڭ آخرده عبدالله بن عمر طوروب رکن یمانی غه واردی و: «ای آچیغڭه کوره رحمتڭ غالب اولان الله! جنت ایله حکم ایتمازڭدن ایلك بنی دنیادن چیقارمه!» دیدی.

امام شعبی: «بو واقعه اوستنده اوزم حاضر اولوب طوردم. هم‌ده اولگی اوچ کشینڭ مقصودلری حاصل اولدیغنی کوزلرم ایله کوردم. انشاءالله دورتنچیلرینڭ‌ده دعاسی قبول اولمشدر» دیبور.

دنیانڭ بختلی آدمی.

عباسی خلیفه‌لردن «المتوکل» پك کوڭلسز اوطوردیغی بر وقتده اوزینڭ وزیری فتح بن خاقان سوزقوشوب: «ای امیرالمؤمنین، بوقدر کوڭلسزلكنڭ سببی نه‌در؟ بتون دنیاده سزدن بختلی و سزدن مسعود بر آدم اولماسه کرك. شمدی بتون یر یوزی سزنڭ امرڭزگه تابع اولوب بر اشارتڭزگه نچه بیڭلر ایله جانلر اوز اوزلرینی فدا قیلورغه حاضرلردر!» دیمش. خلیفه ایسه اویقودن اویانوچی بر آدم روشنده باشینی کوتاروب: «ای فتح! یخشی خاتونی اولوب‌ده شونڭ ایله اوزلرینڭ صالاشلرنڭ آچ ویالانغاچ اولمقسزین و بزنڭ جفامزنی کورمکسزین ترکلك ایتوچیلرنڭ هر بری بندن بختلی و بندن مسعوددر، سزنڭ بوندن خبرڭز یوقمی؟» دیه جواب ویرمش.

اداره‌دن

ن. ك. افندی‌گه: کرید آطه‌سی حقنده اولان مکتوبڭز امرڭزگه کوره «وقت» اداره‌سینه تابشرلدی.

تصحیح.

۱۲ نچی «شورا» نڭ ۳۶۵ نچی صحیفه‌ده اولان عربی شعرده «أترك» سوزینی «أأترك»، ۳۶۹ نچی صحیفه‌ده «کذلك العلم یعادی» جمله‌سی «کذلك یعادی العلم» دیه اوقورغه تیوشلی.

اداره‌گه مکتوب:

بزده صاتلق «تنظیمات» و «مطالعه» بار. هر برینڭ دانه‌سی ۱ صومدن صاتوله‌در.

عبدالرحمن عبدالخالق اوغلی اورازایف. اورنبورغ.

شرق کتابخانه‌سی

صاحبی: احمد اسحاقی

اورسق شهرنده

سنه تاسیسی ۱۹۰۶

Адресъ: *Орскъ*, Оренбург. губ.
Ахмеду Исхакову.

« شرق کتابخانه سی » نده مصر ـ استانبول ـ هند ـ بیروت مطبوعاتی کلیتلی صورتده موجوددر.

مکتب ومدرسه‌لر ایچون هر فندن، هر تورلی درس کتابلری، کوبلب آلغوچیلرغه غایت آرزان بهاایله کوندرلمکده‌در.

مفصل « اسامی الکتب » بوش یبارلور.

زادانکه‌سز نالوژ ایله یبارلماس. بر سپارش (زاکاز) نڭ دورتدن بری قدر زادانکه یباریلورگه تیوشلی. پوچته مصارفی آلوچیدن.

« وقت » مطبعه‌سنده

هرتورلی کتابلر، خط و اسچوط بلانقه‌لری، کانؤیرتلر، طوی وضیافت ایچون زاپیسکه‌لر، تبریك هم ویزیت کارتوچکه‌لری نفیس وگوزل روشده اشلنه‌در. چیتدن صورا‌توچیلرغه تیز مدتده اشلنوب یباریله‌در.

آدرس:
Оренбургъ, Редакція газ. „ВАКТЪ“

کتب سته

و

مؤلفلری

اسملی رساله، « وقت » مطبعه‌سنده باصلوب تمام اولدی.

حقی ۴۵ تین. ناشری « وقت » اداره‌سی.

”کریموف، حسینوف وشرکاسی،، نڭ کتاب مغازینلری

اورنبورغده هم اوفاده.

کلیتله صاتلمقده بولغان عربی کتابلر:

		بهاسی	پوچته ایله
تذکرهٔ داود	۲جلد	۲صوم ۵۰تین،	۳صوم ۱۵تین
کشف الظنون	۲ «	۵ « ۵۰ «،	۶ « ۱۵ «
نزهة المجالس	۲ «	۱ « ۸۰ «،	۲ « ۲۵ «
الملل والنمل	۲ «	۵ « ۵۰ «،	۶ « ۱۵ «
تفسیر ابن عباس	۱ «	۲ « ـ «،	۲ « ۴۵ «
المیزان الشعرانی	۲ «	۲ « ـ «،	۲ « ۴۵ «
الناسخ والمنسوخ	۱ «	۲ « ۳۰ «،	۲ « ۵۵ «
تنبیه الغافلین	۱ «	۱ « ۳۰ «،	۱ « ۵۵ «
تاریخ ابوالفدا	۴ «	۵ « ۵۰ «،	۶ « ۱۵ «
اللالی المصنوعة فی الاحادیث الموضوعه		۲ص. ۵۰ق.	۲ص. ۹۵ق.
الهدایه مع الکفایه	۴جلد	۵ صوم	— —
مشکوة المصابیح	۲ «	۱۰ «	— —
فتح القدیر	۸ «	۲۲ «	— —
حیوة الحیوان	۲ «	۳ «	— —

نشریات کریمیدن ایکنچی وآلتنچی جزءلرندن باشقه همه جزءلریك حاضردر. کیره‌ك کشی تیزره‌ك آلوب قالسون!

هر تورلی کتابلر:

	بهاسی	پوچته ایله
نظام واسلام	۳۰ تین	۳۴ تین
بیچاره قلنك طورمشی	۲۸ «	۳۲ «
زاپاتوله‌ك ایله صوصلو	۸ «	۱۰ «
قللر دوستی	۷ «	۹ «
منتخبات کریمی‌دن I	۵ «	۷ «
« II	۵ «	۷ «
« III	۵ «	۷ «
« IV	۵ «	۷ «
محبت جفاسی	۱۰ «	۱۲ «
اسلام وهانونو	۲۵ «	۲۹ «
مناصب دینیه	۲۵ «	۲۹ «
مکتب وزکات	۲۵ «	۲۹ «
یوان غوس پاپالر وملالر	۲۵ «	۲۹ «
شرق حکایه‌لری	۸ «	۱۰ «
بختلی قز	۱۴ «	۱۸ «
فرق تاراق	۱۸ «	۲۲ «
معلم ومربیلره رهنما ایکی جزء	۳۰ «	۳۴ «

بر مقدار زادانکه یبارلسه اوشبو کتابلر هر طرفقه یبه‌ریله‌لر.

Оренбургъ, یاکه Уфа Т-ву Каримовъ, Хусаиновъ и К-о.

«وقت» اداره خانه‌سینڭ اوز مطبعه‌سنده نفیس روشده اعلا کاغدگه باصلوب چققان توبانده‌گی اثرلر اداره‌ده هم مشهور کتابچیلرده صاتلمقده‌در. اداره‌دن یوزلب آلوچیلرغه مخصوص اسکیدکه قیلنور. آدرس: Оренбургъ, редакція газ. „ВАКТЪ“

درس کتابلری:

«محمد علیه السلام»

معتبر اصللردن آلنوب یازلمش بو اثر مکتب بالالری ایچون درس ایتوب اوقوتورغه موافقدر. محمد صلی الله علیه وسلم حضرتلرینڭ حیاتی، نبوتی، بیوك حادثه‌لر و انسابی بیان قیلنمشدر. مرتبی رضاءالدین بن فخرالدین. حقی ۲۰ تین، پوچته ایله ۲٤ تین

«تاریخ اسلام»

ابتدائی و رشدی مکتبلرده اوقوتمق ایچون آچیق ترکی تلنده یازلمش بو اثر، ایکنچی مرتبه باصلوب چیقدی. مرتبی استانبولده مکتب سلطانی مأذونلرندن عثمان افندی جلیل. حقی ۱۸ تین، پوچته ایله ۲۲ تین.

«جغرافیای عمرانی»

غیمنازیه و ریالنی مکتبلرده درس ایتلوب اوقوتولا طورغان درست کتابلرندن آلنوب ترتیب ایدلمش بو اثرنڭ تلی آچیق، افاده‌سی ینگل. شونڭ ایچون مکتبلرده درس قیلوب اوقوتورغه مناسبدر. اوز تلمزده بو کونگه قدر بونڭ درجه‌سنده گوزل و فائده‌لی جغرافیا کورلمیدر ایدی. هر بر معلم اوزی اوقوب چیقدیغندن صوڭ شاگردلرینه بونڭ ایله جغرافیا اوقوته آلور. مرتبلری فاتح کریموف ایله نورالدین آغه‌یفدر. حقی ۳۰ تین، پوچته ایله ۳٦ تین.

«بالالار اچون واق حکایه‌لر»

باشقه تللردن کوچرلوب ترتیب ایتلگان بر اثردر. مرتبی دردمند. حقی ۱۲ تین، پوچته ایله ۱٦ تین.

مطالعه کتابلری:

«باصلماغان شعرلر»

اوتوز قدر ذاتلرنڭ شعرلرندن نمونه‌لر جیولوب باصلمش شعر مجموعه‌سیدر. حقی ۲۰ تین، پوچته ایله ۲٤ تین.

«تل یاریشی»

صاف تورکی تلی ایله یازمق طوغروسنده ۷۰دن آرتق آدم، اوزلرینڭ قلملرینی کوتاروب مطبوعات میدانینه چیقمقلری و حسابسز خلقلر کوزلری اوگنده یارشدقلری، ترك قومی آراسنده بو کونگه قدر ایشتولدیکی یوق ایدی. بواش برنچی مرتبه روسیه ترکلری آراسنده اولدی. ایشته «تل یاریشی» مجموعه‌سی اوشبو یاریشنی کوسترمکدن عبارتدر. تل یاریشی حقنده یازلمش مقاله‌لر آراسنده خیالی و فرضی، حقیقی و جدی مقاله‌لر اولدیغی کبی اجتماعی و اقتصادی، هجوی و لطائف، نثر و نظملرده موجوددر. اوشبونڭ اچون بو اثرنی اوقوچیلرده تورلی حسیات قوزغالاچغنده، علم و هنرگه رغبت، اوزقومزگه محبت اویاناچغنده شبهه یوق. هرکیم اوقوسون و هرکیمنڭ شورلك و اشکافنده بر دانه‌سی اولوب طورسون ایچون ۱۹۵ بیتدن عبارت اولان بو مجموعه‌نڭ حقی اوزینڭ توشکان بهاسینه نسبت ایله ارزان قویلوب آنچق ۷۵ تین تعیین ایدلمشدر. پوچته ایله ۸۰ تین.

«رحمت الهیه»

بو اثر، محترم موسی افندی طرفندن قوزغاتلمش «رحمت الهیه» مسئله‌سی حقنده مجتهد و محدث ابن القیم الجوزیه حضرتلرینڭ «حادی الارواح» نام بیوك اثرنده اولان بر فصلینڭ ترجمه‌سندن عبارتدر. بونی اوقومش کیمسه‌لر «رحمت الهیه» حقنده ابن القیم الجوزیه‌نڭ فکری و اسلام دنیاسینڭ بوڭا نظری نه روشده اولدیغنی بر قدر آڭلارلر. ایکنچی مرتبه باصلدی. مرتبی رضاءالدین بن فخرالدین. حقی ۱۰ تین، پوچته ایه ۱۲ تین.

«ترویسکی علماسی و اصول جدیده»

اصول جدیده ایله بالالر اوقوتمق شرعا و عقلا درست ایدیکی حقنده، شیخ زین الله نقشبندی حضرتلری هم برابر اولندیغی حالده ترویسکی علماسینڭ اعلام نامه و عمومی نصیحتلرندن عبارت بر اثردر. ایکنچی مرتبه باصلدی. حقی ۵ ت.

Оренбургъ, тип. газ. „Вактъ“

سنه ۳ عدد ۱۳

رجب ۷ سنه ۱۳۲۸ ۱ ایول ۱۹۱۰ سنه

مشهور آدملر والوغ حادثه‌لر

نادرشاه.

ولادتی ۱۱۱۰ -- 1698. وفاتی ۱۱۶۰ -- 1747.

مجوسلك وقتلرنده‌ده، اسلام ایاه مشرف اولدقلری صوڭنده‌ده الڭ کوب عالملر، سر عسکرلر، حکومتلر یتشدرمش قوملرنڭ بری ترك قومی ایدیکنی سویلرگه حاجت یوق. کتب سته مؤلفلرینه استاذ اولان عبدالله بن المبارك، علوم عقلیه وخصوصا منطق و میزان علملرنڭ، «معلم» لقبنه مظهر اولان فارابی، اسلام مملکتنی فرنکلردن خلاص قیلوچی صلاح‌الدین ایوبی ترك فامیلیه‌سینه منسوبلر ایدی.

اوشبو یرده ترجمهٔ حالینی یازارغه قصد قیلدیغمز نادرشاه هم ترك اوغلی ترکدر.

نادرشاه، خراسان ولایتنده ۱۱۱۰ — ۱۶۹۸ تاریخنده «افشار» اسملی بر ترك قبیله‌سنده دنیاغه کلدی. آتاسی صفدر بن نادر بك آیاق کیوملری تگوب معیشت ایدوچی (تگوچی) و بر روایتکه کوره کتوچی بر کمسه ایدی. یاش وقتنده اولان اسمی علی اولسه‌ده، نه کبی سببلر ایله‌در، صوڭره‌دن نادر قلی، قلی خان، طهماسب قلی خان دیه اسملاندی و بختی آچلدیغی صوڭ شهرت بولمش اسمی نادرشاه ایدی.

افشار قبیله‌سی، مغول و چنگیز خان فتنه‌لری وقتنده ترکستاندن هجرت ایتدیلر وآخرنده‌ده اذربیجان آرقلی ایران مملکتنه واروب «ابیورد» یاقیننه اورنلاشدیلر.

نادرشاه یاش وقتندن اعتبارا اقدام و شجاعت ایله مشهور اولورغه باشلادی. اوشبو سببدن افشار قبیله‌سی الوغلرندن بابا علی اسمنده بر کیمسه‌نڭ، بری وفاتنده ایکنچیسنی اوله‌رق، ایکی قزینی نکاح ایدوب آلدی. رضاقلی اسملی اوغلی اولگی خاتوندن و نصرالله هم امام قلی اسملی اوغللری ایکنچی خاتونندندر.

قبیله‌لری اوستنه کلمش بر یاو ایله صوغشدیغنده نادرشاه دشمن قولینه اسیر توشدی، بو وقتده یاشی ۱۷ لرده ایدی. دورت ییل تورمه‌ده یاتدیغندن صوڭ آزاد قیلنوب اوز وطنی اولان خراسانغه قایتدی. بونڭ کوسترمش بهادرلغینه واسیرلکده تارتمش اولان جفالرینه مکافات اولسون ایچون خراسان امیری نادرشاهنی بر بولك عسکرگه باشلق قیلوب، مملکتلری اوستنه کلمکده اولان تاتار عسکرینه قارشو یباردی. نادرشاه بو صوغشده غالب اولدی و دشمن عسکرینی باشلقلری ایله برابر اسیر آلدی.

اوشبو بهادرلغی سببندن نادرشاه‌غه خلقلر محبت قیلدیلر وهر یرده مدح قیلور اولدیلر. ایشته بونی کوردیکنده خراسان امیری بوکا کونچیلك قیلورغه باشلادی وکوزدن توشرر ایچون سببلر ایزلرگه کرشدی. آخرنده بر بهانه تابوب نادرشاهنی قامچی ایله صوقدردی.

کمالتکه ایرشمك آرزوسنده اولان آدم ایچون مطلقا جفا وکوب حقارت و مسخره‌لکلر کوررگه تیوشلیدر. ایشته اوشبو قامچیلر نادرشاهغه درس ویرمشلر و شهرت هم کمالت کسب قیلور ایچون سبب اولمشلردر.

خراسان امیرندن انتقام آلمق قصدی ایله نادر شاه، اوزینه طرفدارلر پیدا قیلورغه مجبور اولدی. اوشبونك ایچون صحرالرده کروان تالاب یورمکده اولان یول باصوچیلر فرقه‌لرینه باروب قوشلدی و آنلرنی اوزینه تابع قیلدی. بو وقتده ایران مملکتی ایچنده اختلال اولدیغندن هر ولایتده دیورلك بر شاه حکم ایدر وکوبراك اورنلر افغانلر تصرفنده اولدیغندن شول یرلرگه افغانلی شاه اشرف پادشاهلق قیلور ایدی.

افغانلیلر، ایران مملکتنی ضبط ایتدیکلرنده شاه حسین و شهزاده هم کنازلرنی اولدردیلر. آنچق طهماسب (ایکنچی) اسمنده بر شهزاده قاچوب قورتولدی و «مازندران» غه واروب شاهلق قیلورغه باشلادی. افغانلیلردن قاچمش توره‌لر وبیوك آدملر اوشبو طهماسب اطرافینه ییغولمشلر ایدی. ایشته نادرشاه هم اوزینك اتباعی ایله بونلرغه قوشلدی.

بر چوق ماجرالر صوکنده، نادرشاه طهماسب طرفندن اوزینی سر عسکر قیلدررغه موفق اولدی.

شاه اشرف، نادرشاه ایله طهماسب‌نك قوشلمقلرندن خوفکه توشوب زورعسکر حاضرلب سفرگه چیقدی. بوکا ایسه نادرشاه «مغان» صحراسنده اوچراب محاربه‌گه کرشدی. مغلوب اولدیغندن شاه اشرف «اصفهان» غه قاچدی. نادرشاه بونده کلدیکنده تکرار صوغشدیلر ایسه‌ده شاه اشرف، صوغش صفنی تاشلارغه مجبور اولدی و «شیراز» غه کتدی. نادرشاه کمال سلطنت اوزرنده «اصفهان» غه کردی. اوشبو وقت طهماسب‌ده کلوب یتشدی. اوز اوزینی بیلدرمکسزین اشچی خاتون اولوب یورمکده اولان طهماسب آناسی اوزینك اوغلینه یولقوب شادلاندیلر.

نادرشاه «شیراز» طرفینه واردی. و مختلف یرلرده افغان عسکری ایله صوغشوب افغانلیلرنی ایراندن قوغدی و ایران مملکتینك استقلالینی کیرو قایتاردی. اوشبو واقعه‌لرنك برنده شاه اشرف مقتول اولدی.

نادرشاه، افغانلیلر ایله صوغشوب یوردیکنده بو طرفده شاه طهماسب، ترکیا ایله «اذربیجان» ده صوغشوب مغلوب اولمش و غایت آغیر شرطلر ایله مصالحه ایتمشیدی. ایشته نادرشاه بوکا رضا اولمدی، ترکیه ایران آراسنده اولان شرطنی بوزدی و «بو کیمسه مملکتنی اداره قیله بیلمکدن عاجز» دیه ۱۷۳۳ ده شاه طهماسب‌نی عزل قیلوب «مشهد» ده حبس و ۸ آیلق اوغلی عباس (اوچونچی) نی ایران تختنه اوطورتوب اوزی وصی صفتی ایله مملکتنی اداره قیلورغه کرشدی.

ترکیا ایله مصالحه ایتدیکندن صوك شاه عباس (یاش بالا) وفات ایتدی. اوشبو سببدن نادر شاه ایران الوغلرینی «مغان» صحراسینه ییغوب بر مجلس قیلدی. مملکتنك سیاسی و اقتصادی حاللرندن بحث ایتدیکندن صوك مملکتنی اداره ایدرگه مقتدر، جسور و اشلکای بر کیمسه‌نی پادشاه صایلامق لازم ایدیکی حقنده بلیغ بر خطبه سویلادی. مجلس خلقی بالاتفاق پادشاهلقنی نادرشاهنك اوزینه تکلیف ایتدیلر.

ایران تختنه چیقارلاچغنده شبهه‌سی قالمادیغندن و بو طوغروده کندیسینه هیچ بر رقیب اولمادیغندن نادرشاه، اوشبو منصبنی قبول ایتمك حقنده عجله‌لك ایتمادی بلکه اوشبو امرلرنی شرط ایتدی: ۱) ایران تختی اوزینك نسلینه میراث قالاچقدر. ۲) سنیلر ایله شیعیلر آراسنده اولان مخالفتلر بتوب اوشبو

ایکی فرقه بر برینه یاقین اولاچقلر، بونك ایچون شیعه‌لر حضرت ابوبکر و حضرت عمر حقنده احترام اوزرنده حرکت قیله‌چقلر. ۳) شیعه‌لر بوندن صوك امام جعفر الصادق مذهبی ایله عمل قیلوب «جعفری» مذهب اسمنده اولاچقلر.

اهالی ایسه بو شرطلرنی قبول ایتدیلر و عهد کاغدی یازوب مهرلری ایله تأکید قیلدیلر. سنی و شیعی دوستلغینه قارشو، شیخ الاسلام نارضالق کوستروب سوز سویلرگه کرشمش ایسه‌ده نادرشاه امری ایله شول دقیقه‌ده باشی کیسلدی. اهالی بالاتفاق ۱۱۴۸ – ۱۷۳۶ نچی ییل شوال (فیورال) آینده نادرشاهنی ایران تختنه اوطورتدیلر.

«شاه ایران» عنوانینی آلدیغندن صوك، نادر شاه الوغ عسکر ترتیب ایدوب مشرق طرفینه سفر قیلدی. افغانستان، بلوجستان مملکتلرینی ایران غه الحاق ایتدیکندن صوك ۱۱۵۲ – ۱۷۳۹ ده هند- ستان مملکتنه کروب پایتخت اولان «دهلی» شهرینی ضبط ایتدی حسابسز و صانسز خزینه و غنیمت مالی آلوب بخارا و خوارزم مملکتلری آرقلی ایران‌غه قایتدی. خوارزم حکمداری اولان ایلبارس خاننی قتل ایتدردی.

نادرشاهنك اوشبو سفرنده کتورمش اولان دولت و خزینه‌سی بتون ایران مملکتنی احیا قیلور غه و بتون اهالینی تربیه و اصلاح ایدرگه یتاچك ایدی. فقط حسن اداره و عدالت اولنمدیغندن صوك مظفریتدن‌ده ثمره کورلماز، مال و دولتدن‌ده!

تختگاهی اولان «مشهد» که کردیکنده نادر شاه، مظفریت بایرامی یاصادی. اطرافده اولان حکمدارلر تبریك ایلچیلری کوندردیلر.

مشرقنی فتح ایدوب کوکلی اوسمش نادرشاهدن اطراف پادشاهلری قورقوغه باشلادیلر و ایران حدودنده اولان روس عسکرلری ایچکاری چکلدیلر.

نادرشاه کوب هدیه‌لر کوندروب ایمپراطوریتسه ایله نکاحلنورگه قصد ایتسه‌ده مقصودینه نائل اولمامشدر.

اوشبو شرطلر اوزرنده عقد مصالحه یاصامق حقنده ترکیا دولتنه ایلچی کوندرمشیدی: ۱) ایرانلولر عمل ایتمکده اولان امام جعفر الصادق مذهبی ترکیا دولتی و ترکیا علماسی طرفندن بشنچی حق مذهب اولمق اوزره قبول قیلنور. ۲) اوشبو مذهب امامی ایچون حرم شریفده براورن تعیین ایدلنور. ۳) ایران حاجیلری ایچون ایران حکومتی طرفندن بر امیرحج بیارلور و بو امیرحج ترکیا قاشنده رسمی مأمور اوله‌رق محترم طوتلنور. ٤) هر ایکی مملکتده اولان اسیرلر آزاد قیلنور. ۵) هر ایکی دولت حکمدارلری حضورنده دائمی وکیللر اولنور.

فقط بو مسئله هر ایکی مملکت عالملری آرا- سینه کردیکندن صوك الوغ جدال و مناظره‌لر قالقمش، بتون اسلام مملکتی تاوش و غوغا آستنده طورمش در. اوشبو جهتدن نادرشاهنك تکلیفی ثمره‌سز قالمشدر.

بر وسوسه سببندن اوزینك اوغلی رضا خان کوزلرینه میل چکدردی و بونك صوکنده عصبی خسته لك ایله مبتلا اولوب اورنسز برده آچیغلانورغه، یوق سببلر ایله سوءظن قیلورغه و سوءظن قیلمش آدملرینی قتل ایتدررگه کرشدی.

بونك اوشبو حالندن عاجز قالمش اوز آدملری اوز آرالرنده اتفاق توزوب بر کیچه‌ده توشاگی اوستنده وقتنده باشینی کیسدیلر. اوتکان کون بتون دنیاغه صغمغان بو باش بو کونده بر تاباق ایچینه صغمشدر. یاشی ۵۰ ده اولوب ۱۱ ییل حکومت سوردی.

نادرشاه، اوزون بویلی، متناسب اعضالی، زور و اوتکن کوزلی، گوزل یوزلی، غایت کور تاوشلی اولوب آشامق و ایچمك طوغروسنده قناعتلی اولمشدر.

مقاله‌لر :

عربی یازونی اصلاح ایتمك.

(معتبر « المنار» جریده سندن مقتبس)

عربی یازونك قسقه‌لغی و اورن آز آلدیغی جهتدن فرنك و روس یازولرندن زور آرتقلغی وار، بونی ایسه هر کیم اوزی تجربه قیلوب بیلور. بونکله برابر پك الوغ کمچیلکی ده وار. بو ایسه درست اوقور ایچون، یازونی تانوغنه یتمگانلکدر. یوقاریده ذکر ایدلمش آرتقلق، اوشبو کمچیلك یاننده هیچ شی گه حساب ایدلنورگه یاراماز. بلکه عربچه یازونی بیلگان صوڭ آنی درست اوقورغه پك کوب نرسه‌لر بلکه پك کوب فنلر بیلورگه و پك کوب لغتلرنی یادلارغه حاجتلی. مثلا هر بر احتمالنك معناسی درست اولمق اوزره « ملك » سوزنی اون یدی تورلی اوقورغه ممکن . اگرده معنالری درست اولمغان احتماللری اعتبارغه آلنسه اول وقت بو کلمه ده اولان احتماللر یوزلر ایله صانالور . حالبوکه بر کلمه‌نك ایکی گنه تورلی اوقورغه ممکن اولمقلغی ده پك کوب خلل و پك الوغ یاڭلشلرغه مفضی اوله‌در.

ایشته عرب یازوینك اوشبو نقصانی سببندن عرب لساننی تحصیل ایتماك پك مشکل. کتابلر یاڭلش و تحریف ایدلنورگه مستعد اولوب طوررلر، اوقوچیلری ده سوزلرنی بوزوب اوقورلر. ایمدی باشقه‌لر شویله طورسون، بو کونده حتی عالم اسمنده اولانلرده عربی کلمه‌لرنی پك خطالی سویلامکده‌لردر. اگرده یازوده بویله نقصانلق اولماسه ایدی عربچه‌نی درست سویلاشه بیلور ایچون حتی نحو صرف تحصیل قیلورغه ده حاجت توشماز، هر بر یازو تانوغان کیمسه درست اوقور و درست سویلار ایدی.

عربی یازوده ایکنچی بر زور نقصان وار. بو ایسه حرفلرنك بر برینه اوخشامقلریدر. ایشته عربی سوزلرده تحریفلر، یاڭلشلر کوبلکینه بر سبب ده اوشبو حرفلر آراسنده کامل مشابهت اولمقدر.

مقدم عصرلرده‌ده اوشبو نقصانلرغه چاره اولسون ایچون نقطه‌لر، هجالر ایجاد قیلدیلر. فقط بو ایکی شی کامل چاره اولوب بتمادی. بونك سببی ایسه نقطه‌لر آراسنده کامل مشابهت اولمقیدر. مثلا «ف» نقطه‌سی بر قدر زور ایسه «ق» اوقلورغه ممکن و «ق» نقطه‌سی بر قدر کچوك توشسه یا که بر طرفی چیقوب یتماسه «ف» اوقلورغه ممکن اوله‌در. ب، ت، ن، ی ده اوشبو التباسلر وار. کوب وقت، یازوچیلر نقطه‌لرنی اوزلرینك مرکزلرندن یراق قویدقلرندن بر کلمه ایکنچی بر کلمه‌گه اوخشاشلی اوله‌در. « یبنی» سوزی کوب وقت « ینبی » سوزی ایله صاتاشادر. «انباء» ایله « ابناء » هم بویله‌در، بونلرنك مثاللری پك کوب.

هجا علامتلرینه‌ده کوب اعتماد یوق. اورنلری آلماش توشسه یا که اورنلرندن کوچسه‌لر کلمه‌لر بتونلای خطا اوقولورغه ممکن. بونك اوستنه شکللر، علامتلر اوزلرینه مستقل یازولر اولدیغندن شکل ایله یازوچیلر بر سوزنی بر مرتبه‌ده ایری حرف و ایکنچی مرتبه‌ده نچکه علامتلر ایله ایکی مرتبه یازمش اولورلر. اوشبو حکمت ایچوندرکه هجانی، شکلنی انسانلر ترك ایتدیلر، قرآن شریف و بعض بر اثرلردن باشقه‌ده استعمال ایتماز اولدیلر. شکل ایله یازمق مشکل اولدیغندن مطبعه‌لر بونك ایچون ایکی حق آلمقده‌لردر. شکل علامتلری چدامسز اولدقلرندن پك تیز بوزولالر، توزالر، یوغالوب و تارالوب تلف اوله‌لر. شونك ایچون شکل ایله اشلامك طوغروسنده

مطبعه‌لرده پك آغرسنالر. بونك اوستنه، کلمه‌لرگه شکل قویار ایچون هر کیم مقتدر اولماز. کوب وقت بو خدمتنی قیلوراق آدملرده تابلماز. شکل ایله باصلاچق نرسه‌لرنی درست باصمق ده مشکل اوله‌در.

اگرده درست اوقورغه سبب اوله‌چق روش ایله عرب یازوی اصلاح قیلنور اولسه ایدی، بواش عرب لسانینك و مسلمانلرنك آلغه کیتولرینه زور سبب اولور ایدی. بو سایه‌ده آلتی ییلده آلنه‌چق علملرنی اوچ ییلده و آلتی آیده اوقولاچق درسلری اوچ آیده اوقومق ممکن اولور ایدی. بو سایه‌ده کتاب طبعلری ینگللشور، خلق آراسینه علم کوبراك تارالور، بایلق و برکات آرتور ایدی. علم و فنلرده، هنر و صناعتلرده، معرفت و مدنیت کسب ایتمکلرنده اولان بو کونگی اوزون یوللر پك قسقارمش اولور ایدی. اسلام علمی و اسلام آدابی تارالور، دین اسلامدن هر کیم طوغری خبردار اولور ایدی.

مسلمان و خرستیان عربلر، زیراك تورکلر اوشبو عربی یازونی اصلاح ایتمك حقنده کچن قرن آخرنده سویلاشورگه باشلامشلر ایدی. شاگرد وقتمده استاذم حسین الجسر حضرتلری، شکللری حرفلرگه طوتاشدرلنوب یاصالمش حرفلر کوسترمش ایدی، فقط تفتیش ایدوچیلر بونی موافق کورمادیلر.

بعض بر کیمسه‌لر لاتین حرفلرینی قبول ایتمکنی موافق کوروب اوشبوکا دعوت قیلدیلر، فقط اهل اسلام بونی‌ده قبول ایتمادی، بوندن صوکده‌ده قبول ایتمیه‌چکلردر.

بغداد ادیبلرندن جمیل افندی الزهاوی عربی حرفلردن ده، لاتین حرفلرندن‌ده گوزل روشده بر تورلی حرف ایجاد ایدوب، بونی «المقتطف» مجله‌سنده خلقلرغه عرض ایتدی ایسه‌ده بو هم قبولیت‌که کچمادی. طوغروسی مسلمانلر، بوکونه قدر قرآنلری و باشقه دینی، ادبی و تاریخی اثرلری یازلمش یازولردن اوزلرینه دشمنلق ایتمك قصدنده اولان کیمسه‌لرنك حرفلرینه کوچمیه‌چکلردر.

مصرده وقتنده اوشبو عربی حرفلرنی اصلاح ایتمك طوغروسنده غازی احمد مختار پاشا ایله سویلاشدم. پاشا ایسه: «بو مسئله، بزده کوبدن وار، بن حتی بو طوغروده معارف ناظری و باشقه‌لر ایله‌ده مذاکره ایتمشیدم. حاضرگی حرفلر بزنك ایچون کافی دگلدر. خصوصا عسکر احوالی نقطهٔ نظرندن کوب اوڭغایسزلقلر وار. یول تیکشررگه وارمش مأمورلر طرفندن یازلمش اورن اسملرینی درست اوقومق ممکن اولمیدر، یاڭلش سببندن حتی صوغش وقتنده بیوك بر مغلوبیت‌که دوچار اولورغه‌ده ممکن. اوشبونك ایچون بن - عسکری اشلرده‌گنه اولسه‌ده - ضبطلی حرفلر استعمالنی تکلیف ایتمشیدم. لکن استعمال نه یرده؟ بزم اوشبو مذاکره‌مز ایشدلدیکی ایله خلقلر غلیانه کلدیلر و „فلان و فلان پاشالر دینسز اولدقلری ایچون عربی حرفنی اوزگرتورگه اجتهاد ایتمکلری عجب دگل، اما مسلمان دیه بیلدیکمز مختار پاشاغه نه اولمش؟، دیه سویلارگه باشلادیلر» دیدی.

ایران خلقلرندن بعضیلر حرفلرنی مقطوع روشده یازمقنی عادت ایتدیلر. فتحه‌لی حرفلرگه علامت اوله‌رق طوتاشدن الف، ضمه‌لیلر صوڭنده واو، کسره‌لیلر صوڭنده ی قویوب تشدیدلی حرفلرنی تکرار یازار اولدیلر. بو طریقه باصلمش برکتابده کوردك. بونده‌ده بر چوق عیبلر وقصورلر واردر.

کچن یل استانبولغه کلدیکم ایله دوقتور اسماعیل حقی میلاسلی افندی ایله معارفه پیدا قیلدم. بو کیمسه اوشبو مسئله ایله پك مشغول اولوب کندیسی هم حرفلرنی اصلاح قیلوب قسقه بر رساله توزومش. بونك حرفلری مقطوع اولوب حرکتلری هم یانلرنده برابردر. حرکت، یوقاروسنده اولان حرفنك اوقولمق شکلن کوسترر. تورکی سوزلر ایچون باشقه بر حرفلرده ایجاد ایتمشدر. اوشبو رساله‌نی شمدی اوشبو مسئله‌گه اهمیت ویروچیلرگه اولاشمك قصدنده‌در. فقط بو یازو، ایسکی یازوغه مطابق اولمادیغندن یاڭیدن اوگره‌نرگه حاجتلی، بوندن باشقه‌ده عیبلری یوق دگل، شونك ایچون قبول اولنمقی شبهه‌لیدر.

بنم فکرمه کوره عربی حرفلرنی اصلاح طوغروسنك اولـگی حرفلر واولـگی شکللردن یراق کیتارگه تیوشلی دگل، هر نه یاڭیدن اوگره نرگه احتیاجلی اولماسون هم ده اولـگی کتابلرمزنك معطل قالمقلری ده لازم کلماسون. بونك اوستنه تحریف، غلط اوقومق بلا لرندن صاقلارغه روشده اولسون هم‌ده اصلاح مطبعه حرفلرندن باشلانسون. شمدی بز بو حقده یاڭی حرفلر اشلارگه ویردك، اوشبو حرفلرمز تمام اولدیغی صوڭ عرض ایده‌چکمز. حرف قویوچیلردن بواشنی عجله اشلامکلرینی اوتنه‌مز. حرفلر مقطوع اولور، عربی حرفلرنی اصلاح طوغروسنده اوشبو حال اساس طوتلنورغه تیوشلی. بوندن باشقه صورت ایله اصلاح ممکن اولمیه چقدر.

علم یولنده ملتلرنك اتفاقی.

(باشی ۱۱ نچی عدده).

۱۸٦۷ ده‌گی «پاریژ» ڤیستافقه سندن صوڭ اصول تعلیم ایله طب آره‌سنده زور مناسبت حاصل بولا. بونك نیتجه‌سی درکه، صوڭ چاقلرده‌غی طب قونغره‌سلرینك هر برنده تربیه و تعلیم شعبه‌سی اولدی. طب نی تربیه و تعلیم گه تطبیق ایله مشغول ئلله نه قدر زور طبیبلر وجودکه کیلدی. مکتب ده حفظ صحت مسئله‌سن تیکشرگان ایکی بیوك بین الملل قونغره‌سی بولوب آلدی. کیله‌چك مارتده «پاریژ» ده بوندی اوچنچی قونغره‌س جیولاچقدر. بو قونغره‌س شوشی اون شعبه‌دن عبارت بولاچقدر.

۱) مکتب بناسی و صنف میبللری نه روشده بولمالی. ۲) پانسیون، خصوصا یاتاقخانه‌لرنك حفظ صحتکه موافقتی. ۳) مکتبلرنی طب جهتندن تیکشروب دائما بو حقده استاتیستیقه جیوب طورو. ٤) تربیه و اسپورت (کوره‌شدرو، یوگرشدرو، یوزشدرو، تیمر آیاق ده اوزوشدرو و هم امثالی). ٥) شاکردنك حفظ صحتی. مکتب‌ده بولا طورغان آورولر. شاکردنی یوغوشلی آورولر ئله‌کترودن صاقلاو. ٦) شاکردلرنك مکتب طشنده‌غی حفظ صحتی. شاکردلر ایچون جایلك قولونیه‌لر (داچالر)؛ شهرلردن طشده بالانی طبیعی روشده تربیه‌لوچی مکتبلر. ۷) معلم ومعلمه لر. بونلرنك حفظ صحتی. عائله و طبیبلرگه مناسبتی. ۸) شاکردلر و عائله‌لر آره‌سنده حفظ صحت هم طب حقنده معلومات طاراتو. ۹) حفظ صحت نقطه‌سندن قاراغانده بالانی نیندی اصول و پروغرام ایله اوقتو تیوشلیلك. ۱۰) آورو، آڭغرا و خلقسز بالالرغه مخصوص مکتبلر.

بو قونغره‌سنك ده تعلیم اربابی ایچون بیك مهم تجربه‌لر کورساته‌چگی وهر یرده اصول تعلیم وتربیه‌نك دخی یاخشیلانا توشوینه یول آچاچغی شبهه‌سزدر.

اوزغان جای «بیرلین»ده بولغان تش طبیبلری قونغره‌سنده ده تربیه و مکتب مسئله‌سنه بیك کوب قصلدیلر. مثلا، عادتده تش بوزولو مکتبده چاقده باشلانغانلق، چاخوتکه، آش قازانی بوزولو، بونك آرقه‌سنده قان آزایو، باش آوروی پیدا بولو کبی جفالرنك هر برسینك باشی تشلر چرو ایدیکی اثبات قیلندی. دیمك تش صاقلاونی الك الك مکتبده رعایه قیلا باشلارغه کرکلك و هر شهرده مکتبلرگه مخصوص تش خسته خانه‌سی آچوب شونده وقت وقت شاکرد لرنی جیوب تشلرن قاری طورو تیوشلك سویله‌ندی. بو قرار حاضر وجودکه چغاربلاده باشلادی: گیرمانیاده مکتبلرگه مخصوص شونده تش خسته خانه‌لری آچلدی‌ده ایندی. حسابلر کورساته‌که: هر ٤۰ - ٥۰ شاکردنك تشی برده بوزولماغانی اورطه حساب ایله باری ۳ کنه بولادر.

منه کوره‌سکز، مکتب گه تعلقی هیچ بولماغان کبی کورلـگان تش طبیبلری قونغره‌سی بیله تعلیم و تربیه مسئله‌سنه قایتوب طوقتی.

مترقی ملتلر بر مملکت نك علم و معارف درجه‌سن بلورگه تله‌گانده قونغره‌سلرده ایشتکان هم

ۋیستافقه‌لرده کورگان معلوماتلر بلن گنه قناعتلانمیلر. بلکه شول مملکتکه باروب مکتبلرن زیارت قیلوب اویره‌نه‌لر. سیاحلرنڭ مکتب لرنی تیکشرووی هیچ بر زمانده حاضرگی قدر نق تعمم ایتمه‌مش در.

بو سیاحلرنڭ کوبسی اوزلرینڭ کورگان نرسه‌لرینی و آلغان تأثراتینی و مطبوعات صحیفه‌لرنڭ نشر ایته طوره‌لر. سیاحلر تورلی بولغان کبی اعتبار قیلغان یاقلری ده بیك تورلی بولا. آنلردن چوپله‌ب مکمل معلومات آلو - بیك آنسات بولادر.

بو روشده هر یرگه یوروب مکتبلری حقنده آنچوتلر نشر ایتوچی آدملر بیك کوب بولسه‌ده اڭ مشهورلری «پاریژ» ده‌غی «آلبیرت قان» وکیللری نڭ بیان حاللری در.

آلبیرت قان نام بر بای پاریژ دارالفنوننه بیك کوب آقچه اعانه قیلوب بونڭ پراسینتینه دائما ۵ سیاح یورتونی شرط ایتمشدر. بو سیاحلر پاریژ دارالفنونلری نڭ آره‌سنده صایلانا. بونلرنی علما و معلملر صایلیلر. بونلر سلامت و انگلیزچه‌دن خبردار بولورغه تیوشلیلر. بو کشیلر آلبیرت قالدرغان آقچه ایله چیت مملکتلرگه باروب قایده بارسه‌لر شونده‌غی خلق آره‌سنه کروب آنلرنڭ معیشت و فکرلرینه دائر هر نرسه‌نی، با خصوص مکتب مسئله‌سنی اویره‌نورگه و ۱۵ آی شولای طورغاچ قایتوب حساب بیررگه تیوشلیلر.

بو ۵ سیاحنڭ ۲ سی باشده دارالمعلمین‌ده او-قوغان کشی بولو شوط. هر شوندی سیاح سیاحتی ایچون آلبیرت قالدرغان صومانڭ پراسینتندن ۶ مڭ ۲۵۰ صوم اعانه آلادر.

قان سیاحلری ۱۹۹۸ ده یوری باشلادیلر. یبارلگان ۵ سیاح قایتدیسه ینه‌دن ۵ کشی صایلانوب یباریله طوره‌لر.

بو سیاحلرنڭ حاضرگه‌چه بیرگان بیك مفصل و مکمل حسابلری جیولوب آلبیرت آقچه‌سنه باصلوب تعلیم اربابنه طاراتیلا طوره.

بو حسابلر آره‌سنده آمریقا مکتبنه دائرلری بیك قزقدر.

مثلا. آمریقاده اڭ الك کوزگه توشکان نرسه - مکتب ایله طبیعت آره‌سنده‌غی یاقنلقدر. بونده مکتب زور بر باغچه‌نڭ اورطه‌سنده بولا. مکتب تله‌سه نیندی صنف بولسون، تله‌سه ابتدائی، تله‌سه دارالفنون بولسون بو قاعده هر برینه عامدر. اگر شهر اورطه‌سی - یر بیك طغز بولوب مکتب تیره‌سنده باغچه یاصارلق اورن بولماسه مکتبنڭ توبه‌سن تیگز ایته‌لرده شونده باغچه اوطورتالر.

مکتبنڭ اچی‌ده چه‌چه‌کلر، آشلق باشاقلری و هر تورلی قیمتلی آغاچلر ایله زینتلانگان بولا، یعنی بونلر اوسوب اوطورالر.

دارالفنونلر عجائب درجه زینت اچینه چومغانلر، ایشك آلدلری ایس کیتکچ باغچه، اورمان، کیك بولونلر، طوغایلر بالتراب یاتقان بوالر ایله طولی. آغاچ اوطورتو کونی - ملی بایرام صانالغان مملکتده شولای بولورغه تیوشلك شبهه‌سز بیت!

آمریقا مکتبی نڭ ایکنچی بر خصوصیتی حفظ صحت قاعده‌لرینڭ اڭ نیچکه‌لرینه بیله موافق بو-لووی در. ترزه‌لر ایس کیتکچ زور، یارم دیوار پیالا؛ کوز چاغلدرغچ یاقتیلق؛ دیوارلر کوزگه یاخشی کورنشلی بویاولر ایله بویالغانلر، کیك قاریدورلر، ایس کیتکچ پاکلك، جیناملق، زینت، هوا گل بر درجه جلی طوتیلو... الحاصل بالانڭ سلامتلگینه نه قدر رعایه قیلدیقاری ایس کیته‌رلکدر.

آمریقا مکتبلرنده اوقو ساعتلری بیك آز بولا. سبقلر برده یالقدرمیلر، اویله‌دن صوڭ گل گیمناستیقا، اسپورت و شایاروغه صرف قیلنا، سبق اوقتدرمیلر. پروغرامی و مقصدی جهتنچه آمریقا مکتبی آوروپا نقیلرغه بیك باشقه‌در. بونده مادیاتغه بیك زور اهمیت بیریله. معیشت ایچون کرکلی نرسه‌لر: قول هنری، سوداگرلك روحی بیرو، طرشلق اویره‌تو اصل مقصود ایتلوب طوتیلا، ایسکی و خیالی فنلر ایله اشتغالنی مقبول کورمی. سوزگه قاراغانده اش نی آرتق کوره؛ مکتب اشتغالی معلمنڭ شاکردلرگه

درس بیرووی کبی طوبولمی ؛ بلکه معلم ایله شاکردلرنڭ اتفاقلاشوب خدمتلری شیکلی بولا .

آمریقا مکتبی شاکردده اوز اوزینه خوجه‌لق، کشی قوطورتوودن باشقه اوزی اش باشلاوچیلق حسن اوسدره . خاطره‌گه قاراغان تدبیرلیلك و درست فکرلیلك نی نغراق ترقی ایتدره .

آمریقا مکتبی نڭ ثمره‌سی : « دنیاده یاخشیلق - عموم ایچون فائده‌لی نرسه‌در . عموم ایچون فائده‌لی هر نرسه یاخشیلق » دیگان فکردر .

[بیلگولی نیچکه طبیعتلی آوروپالیلر بو قاعده نی یاراتوب بتمیلر .]

لکن آمریقا مکتبلرنده اوقوچیلرده فقط علم صفتی ایله آلنغان علم آزلق انکار اولنماس .

اخلاق و طبیعتنی تربیه مسئله‌سنه کلنچه مدققلر مطلقا آمریقا مکتبی طرفداری درلر . بونده طبیعتنی تربیه‌گه فوق العاده اهمیت بیریله . آمریقا مکتبی - حقیقتا تربیه مکتبی در . بونده آپ آچق اولارق « مکتب بالالرنی معیشت ایچون حاضرلی طورغان اورن ؛ مکتبده یاخشی ایپداش ، یاخشی شاکرد - استقبالده یاخشی غراژدانین » دیب قاریلر . تربیه اصولنده ده عملیات آلده طوتیلا . بونده تربیه‌نی سوز بلن توگل ، بلکه اش و اورنەك بلن بیره‌لر . اوگت قیلو هم وعظلر سویلەو بلن یالقدرو یوق . بلکه تورلی مثاللر و نظرلر ایله یاخشیلقنی بالانڭ کوڭلینه شول روشده اورنلاشدره‌لر ، که بالا اوزی یاخشی بولورغه طریشه . یاخشی بولو یاریشینه کرشه .

(آخری وار)

ع . ف .

قطعه .

دله غمم چوقدر لطف ایدوب کلمه ای سرور
اوله‌ماز بر خانه‌ده مهمان مهمان اوستنه

باشقردلر (*)

عبد الله ملا ، بوڭا اشنی بیك یاشروب توتو ایله‌ن ویرینه قایتقاچ نه ایشتسه ونه کورسه اوزینه خبر ویروب طورو ایلان امر ویروب کوندردی . اوزی هم بعض اشلردن خبر آلو ایچون «اورنبورغ» غه کتدی . بارو ایلان اورنبورغنڭ آخوندی «ابراهیم بوتچییف» ایله‌ن هم گوبیرناتور حضورنده ترجمانلق ایدوچی «گولایف» نام مسلمان ایله‌ن کورشوب اوزینڭ نه مقصود ایله یوردکندن خبر ویردی . بونلرنڭ هر بری اش باشلانغاچ کوچلری یتکانچه یاردم ایده‌چکلرینه وعده ویردیلر . عبد الله ملا یوروب قایتقاچ آڭا ۱۷۵۵ سنه‌ده نوغای یولنده‌غی «قیپچاق» ۋولستندن خط ایله بر ایلچی کلدی . خطده آچیق امضا اولمدقندن « بو مکتوبی کم یباردی ؟ » دیه ایلچیدن صورادقده ایلچی «ملامز ایله پیسرمز ویردی» دیه ایتدی . خطنڭ مفهومی شول طرف باشقردلرینڭ دین صوغشینه حاضرلنولرنی هم عبد الله ملانی اوزلرینه رئیس ایدوب تانولرنی خبر ویرودن عبارت ایدی . بو مکتوبی آلو ایلان عبد الله ملاغه ایکنچی تورلی غیرت کردی ؛ باشقردلرغه ریاست ایده‌رك حکومت علیهینه قیام ایدوگه تماماً قرار ویردی هم شول کوندن باشلاب باشقردلر آره‌سینه پروکلاماتسیه‌لر (انتباه نامه‌لر) یازوب تاراتماغه باشلادی . لکن عبد الله ملا بیك اوتکون ذهنلی ویراقدن کورگوچی اولدقندن ، باشقردلرنڭ اوزلریگنه قیام ایدوب اش چغاره آلمیه‌چقلرینی بلوب ، بتون روسیه مسلمانلرینی بر بولی قیام ایتدرمك فکرینه دوشدی . عبد الله ملانڭ فکرنچه بو اتفاقنی میدانه چغارمق بیك بیگل ایدی . چونکه ، باشقردلرغه نسب ، دین وعادت جهتلر نچه قرنداش بولغان قزاق مسلمانلری

(*) ۱۱ نچی عدددن مابعد .

اول وقتلرده بيك قوتلى هم روسيه يه بيك دشمن اولدقلرندن اوتكان وقتلرده ده باشقردلر ايله متفق اولوب، نچه كره‌لر هجوم ايتكانلر ايدى. قزان تاتارلرى ده اول وقت روسيه ايچون بيك خوفلى ايدى. چونكه، پيترڤيليكى عصرنده بونلرده نچه مرتبه‌لر روسيه‌گه قارشو قيام ايدوگه باشقردلر ايله خبرلشكانلر ايدى. اوچ سنه‌لر مقدم عبد الله ملانڭ اوزينه قران اويازى آلاط يولندن «اسماعيل آبوكييف» نامنده بر كشى كلوب (قايسى قريه ايديكى معلوم دگل) باشقرد مسلمانلرى باش كوتارسه‌لر قزان تاتارلرينكده باش كوتاره‌چگيله خبر ويرگان ايدى. شونڭ ايچون عبد الله ملا قزاقلرغه‌ده و قزان تاتارلرينه ده ايلچيلر كونديروب اتفاقغه دعوت ايلدى. كرك تاتارلر وكرك قزاقلر اولسون باشقردلر قوزغالسه‌لر بونلرده برگه حركت ايدرگه ايلچيلر آرقلى وعده ويرگانلر ايدى.

عبد الله ملا اوزينڭ دين قرداشلرندن شوندى جلى خبرلر ايشتكاچ بالفعل باش كوتاروگه اونداب يكادن باشقردلر آره‌سينه پروكلاماتسيه‌لر نشر ايتدردى هم بو دعوتنامه‌سنده قيامنڭ وقتينى ١٧٥٥ سنه ده ١٠ نچى ايپولده، ديه تعيين ايلدى. بو دعوتنامه‌سى بيك اوزون وبيك اثرلى اولوب، خلقغه عادتدن طش اثر ايتدى. هم شولوق وقتده خلقنى قوزغاتمق اوچون بعض باشقرد علماسى طرفندن شعرلر ترتيب اولنوب، خلق آره‌سينه تاراتولدى. بو شعرلرده كيريللوف، اوروسوف وقتلرنده‌غى باشقرد قياملرنده مڭارلب، مڭارلب آتا بابالرينڭ اوترلولرى، صالداتلر طرفندن خاتون قزلرنڭ قدرسز ايدلولرى برام برام يازلمش ايدى. لكن باشقردلر بو وقته قدرى عبد الله ملانڭ سوزلرينى طڭلاب كلسه‌لرده بو مرتبه‌سنده طڭلاماى، ١٧٥٥ سنه نڭ ٢٥ نچى ماينده اشكه كرشديلر.

نيپلويف واقعه‌دن خبر آلوب سيناتغه خبر كوندردى وبونڭله برابر باشقردلرى باصديروايچون عسكر ويروب، ايساكوف ديگان پالكاونيكنى تيوشلى اورنغه يباردى. شول آراده نوغاى يولنده‌غى بورجان باشقردلرى مينيسترلر طرفندن فارفور ياصاوغه ياراقلى بالچق ازلاو ايچون يبارلگان چيناونيقنى اوترديلر وبوڭا باشقه نه قدر شونده تورغوچى چيناونيقلرنى بالا چاغالاريله هلاك قيلديلر. بونلرنى باصار ايچون يبارلگان عسكرلرنڭ اونسينى اوتروب ٢٩ قدرسينى جراحتلديلر. شول حالده اوزلرندن فقط دورت كشيلرينى جويديلر هم حكومتكه قارشى طوروده اوزلرينه قوشلماغان ايچون عبد الوهاب نامنده‌گى بر ميشار اسطرشيناسيله بر مسلمان پيسرنيده اوترديلر.

بوندن صوڭ كوب وقتلر اوتمادى، حتى ايكنچى يرلرده ده فتنه‌لر باشلاندى. طونغااوور، اوسيرگان، طاميان، قپچاق ڤولصتلرنده‌غى باشقردلرده بارچه‌سى قيام ايتدى. بو باشقردلر تورلى بولكاره بولنوب، روسلرى طالى طالى اوتره، «جايق» نهرينه تابا كيتديلر. بوندن مقصودلرى، جيڭله باشلاسالر كروب قاچارغه جيڭل اولسون ايچون قرغز صحرالرينه يقينلاشمق ايدى.

بو باشقردلرنڭ آرتندن نيپلويف بر روتا عسكر ويروب باخميطوف ديگان پالكاونيكنى ده كوندرگان ايدى. لكن بو عسكر بارچه‌سى بر طار يرده باشقردلر طرفندن هلاك ايدلوب فقط بيش قدرسيگينه قاچوب قوتولدى.

شول وقتلرده روسيه، الوغ وخوفلى دشمنى اولغان، پروسيه قرالى «ايكنچى فره‌دريق» ايله صوغشقه حاضرلنه ايدى. شول سببلى بوندى وقتده باشقردلرنڭ قيامى توره‌لرى الوغ خوفكه دوشوردى. زيرا، اول وقتلرده يوللر بيك مشكل اولديغندن، غربده فره‌دريق كبى بيوك بر دشمان ايله صوغشمق، شرقده داخلى فتنه‌لر ايله بولشمق بيوك خطره‌لى بر اش ايدى. شول سببدندركه توره‌لر طرفندن باشقردلرنڭ بيك آچيغلانوب كيدولرينه سبب اولماسون ايچون ممكن قدر باشقردلرغه يومشاقلق ايله معامله ايدوگه تنبيه ايدوب، نيپلويفكه فرمان كوندرلدى.

بو وقتلرده نيپلويفنڭ حاجتنى اوتارلك عسكرى يوق ايدى. شونڭ ايچون ايڭ اول عسكرلرينى كوبايتو فكرينه كلوب جايق عسكرلرندن مڭ قدرنى چاقردى هم «دوندوك داش» ديگان قالمق خانينه ايلچى كوندروب مڭ قدر آتلى قالمقنى ياردمگه يبارمه‌سينى اوتندى. لكن ايلچيسينه باشقرد فتنه‌سينى باصارغه ديه ايتمه‌سكه قوشدى. چونكه قالمق خانى‌نڭ باشقردلرغه قوشيلوب كيدوندن قورقدى. اول وقت قالمقلر ايله قزاقلر آره‌سنده دوشمنلق بيك قوتلى اولدقندن نيپلويف ايلچيسينه «قزاقلر ايله صوغشرغه چاقردى» ديه قالمق خانينه يالغانلرغه قوشدى.

نيپلويف قزاقلرنڭ هم قزان تاتارلرينڭ باشقردلرغه قوشلولرندن قورقوب، قزاق حدودينه ده هم قزان گوبيرناسنڭ‌غى خوفلى يرلرگه‌ده عسكرلر قويدى. نيپلويف باشقردلرى باصار ايچون ياننده‌غى عسكرلردن باشقه تاغن چيتدن ۱۲ پولق عسكرلر كتوردى هم اوزينه كيڭاش ومصلحت اوچون عقللى آدملردن معاونلر تعيين اولنمه‌سينى استه‌ب، سيناتغه مراجعت ايتدى. معاونلك ايچون سينات طرفندن صالتيقوق، اوشاقوف اسملى گنيراللر تعيين اولندى.

(آخرى وار)

م. هادى.

احكام شرعيه مجموعه‌سى.

I

بو بحثنڭ تاريخى.

اورنبورغ دوخاونوى صوبرانيه‌سينڭ نظاملرينى اصلاح قيلمق طوغروسنده لايحه توزر ايچون ديه ۱۹۰۵ نچى ييل آپريل آينده مذكور محكمه حضورينه ييغولمش ملالر مجلسينه يازلوب ويرلمش دفترده «عائله اشلرينى تفتيش وقتنده دستور العمل طوتار ايچون بر احكام شرعيه مجموعه‌سى ترتيب قيلورغه تيوشلى» مضموننده بر جمله وار ايدى.

اوشبو مجلس قاشنده بو فكر، شول درجه‌ده اهميتسز كورلدى‌كه حتى: «بويله مجموعه ترتيب ايدرگه نيچون احتياج وار؟» ديه صوراوچى‌ده اولمادى.

قوللرده نچه جلدلردن عبارت فتاوى هنديه وابن عابدين، آتا بابا عصرلرندن بيرلى دستور العمل طوتلمش قهستانى وشرح وقايه، مطبوعات سايه‌سنده پك ارزان حقلرغه صاتلمقده اولان بزازيه، قاضيخان، بر آز تركيچه بيلوچيلر ايچون فتاوى على كتابلرى ايله دنيا طولديغندن ايكى اوچيوز صحيفه‌لك نسقه بر «احكام شرعيه» مجموعه‌سى توزرگه لزوم كورله‌چگنى استبعاد قيلوچيلر اولسه هم عجب دگل.

ايمپراطور طرفندن تعيين ايدلمش غراف پالين، تركستان ولايتلرينى تفتيش ايتديكنده شرعى محكمه‌لر وشرعى قاضيلرنڭ حاللرينى پك تشويشلى روشده تابمش، حتى محكمه‌لرى وشرعى حاكملرى اوستندن مسلمانلر اوزلرى شكايت ايتمشلردر. شوڭا كوره شرعى حكملرنى بر نظامغه صالمق لازم كورلمش واڭ ايلكده «بر احكام شرعيه» مجموعه‌سى توزورگه حاجت تابلوب بونڭ ايچون بر كاميسيه تشكيل ايدلمشدر. بو خبرنى رسمى صورتده آڭلاديغمز صوڭ «وقت» ده اوشبو مقاله‌نى درج ايتمشيدك:

احكام شرعيه مجموعه‌سى.

بوندن اوچ دورت ييل مقدم قوزغالمش دوخاونوى صوبرانيه و دوخاونوى پراۋلينيه‌لرمزنى اصلاح قيلمق مسئله‌سى هنوز دوام ايتمكده‌در. غ. دوماغه كروب قارالوى ونه كبى روشده اولسه‌ده بر قرار ويرلوى اميد اولنور.

بو كونلرده گنه تركستان ولايتلرنده‌گى قضا خانه لرنى وحكم ترتيبلرينى اصلاح ايتمك مسئله‌سى ظاهر اولديغى معلوم. بزلرده اولان صوبرانيه وپراۋلينيه‌لر اصلاحى مسئله‌سى ايله تركستانده ظاهر اولمش مسئله، آيرلوب آلنماز درجه‌ده بر برينه باغلانمشدر. اوشبو سببدن تركستان مسئله‌سى سويلانديكنده اوز مسئله

مزدن سکوت ایدوب کچمك ممکن اولماز .

تاشکند قاضیلری حقنده : « بونلر اوزلرینڭ مسئولیتلرندن و اورنلرندن خبردار دگللر ، کندیلرینڭ یالڭز نظام و شریعت اجرا ایدهچك بر آلت اولدقلرینی فهم ایتمای بلکه اوزلرینی کیفلری ایستدکچه حرکت ایدرگه حقلی آدملر دیه ظن أیلرلر . زمان و مکان همده معیشت اجبارلری ایله حکملرنڭ مناسبتلرینی رعایت ایدرگه ذهنلری یتماز ! » دیبولمش سوزلر بزم صوبرانیه ویراؤلینیه‌لرمز اعضالری حقنده بوندن کوب یللر مقدم دیبولدی .

تاشکند عالملری خصوصنده : « عالملر و فاضیلر شریعت حکملرینی اوزلری تلاگان طرفغه تارتالر و اوزلری تلاگانچه فتوی ویره‌لر ، شول سببلی شریعت سؤ استعمال ایدلنه در » دیه کتورلمش تهمت بزم عالملرمز حقنده کوبدن کتورلدی . تاشکند قاضیلری عمل ایتمکده اولان تورلی روایتلر بونڭ اوستنده « یوم تأتی السماء بدخان » قول شریفی ایله تماکو حراملغنی استدلال ایتمك قبیلندن هیچ دلالتی اولمادیغی آیتلرنی مطلبلرغه دلیل ایدوب کوسترمك بزلرده‌ده واردر . آقروژنی صودلرده ، دیپارتامینتلرده رسمی صورتده معلوم اولان بو شیلرنی انکار ایدرگه مجال یوق . بونلردن حقوق (юридическій) ژورناللرنده اوزون بحثلر کچمشدر .

قضا خانه‌لرگه ، قاضی و عالملرگه ، عموما حاکملك صفتی اولان کیمسه‌لرگه خواه حکومت طرفندن ، خواه خلق طرفندن اولان امنیتسزلك الڭ خیرسز اشلردن ایدیکی معلوم . اوشبونڭ ایچون اهل اسلام بو مسئله‌نی حاضردن ملاحظه‌گه آلور و چاره‌سینی کورر ایچون بر آز اولسه‌ده سلکنورگه تیوشلی ایدی .

اهالینڭ و حکومتنڭ امنیتلرینی کسب ایتمك لازم اولدیغی کبی دوما و ساوٖیت اعضالرینڭ ده امنیتلرینی کسب ایتمك لازمدر . بو کون : « وارثلرگه اولان وصیت قوتنده‌در » دیه و ایکنچی کونده : « وارثلرگه اولان وصیت قوتسزدر » دیه یاخود بر مرتبه‌ده : « غیر رسمی آدمنڭ اجرا أیلمش عقدی سببلی اهل اسلام آراسنده نکاح منعقددر » دیه و ایکنچی مرتبه‌ده : « اهل اسلام نکاحی انعقادی ایچون اوکازلی ملا طرفندن عقد اجرا ایدلمك شرطدر » دیه فتوا ویرمکده اولان محکمه و حاکملره « پوریشکیویچ » حزبی بر طرفده طورسون ، میلوکوف وغوچقوف فرقه‌لرینڭ بیله اعتماد ایده‌چکلری پك شبهه‌لیدر . طوغروسینی سویلر اولسه‌ق مسلمان اعضالرینڭ‌ده موافقت ایده‌چکلرینه ایمان آزدر ، هر حالده دوما منبرینه چیقوب‌ده اوشبو روشده ترتیبسز اولان اداره‌لرنی ، حاکم و حکملرنی مدافعه ایدرگه جسارتلری یتماز ؛ مدافعه‌گه یول ده تابمازلر .

ایشته بو سببدن حکومت و اهالی ، دوما و ساویت تمام انابت و اعتماد ایدرلك روشده ، شرعی محکمه‌لر و شرعی حاکملر ایچون بو کوندن اعتبارا بر خط حرکت تعیین أیلرگه لزوم وار . بونڭ ایچون الڭ برنچی اش مصرده و ترکیه‌ده اولدیغی کبی محتاج اولدیغمز شریعت حکملرینی ماده ماده ایدرك مجموعه روشنده ترتیب ایتمکدر . بونی ایسه ترکستان مجلسی ایله مسلمانلری‌ده ضرور تابمشلر .

مذکور مجموعه‌نڭ روسچه ترجمه‌سی دوما اعضالرینه‌ده ویرلورگه تیوشلی ، تاکه مندرجه‌سی ایله آشنا اولسونلر و ایسکیدن اولان خوف و احتماللرنڭ بتهچگینه قناعت کسب ایتسونلر .

اون ییل صوڭنده مجبوری صورتده اشلنه‌چك بر اشنی بو کونده حسن اختیار ایله اشلامك ، جان ویره‌چك یرده اوسته‌ده اولان چیکماننی فدا ایدوب قورتولوب قالمق « عقل » دندر .

دنیانڭ عجیب روشده قزولق ایله آلغه کیتدیکنی شمدی آڭلامغان آدم قالمامشدر . حقیقت حالده دنیا آتا بابا عصرینه قاراب دگل بلکه آڭا مقابل اولان بر زمان جانبنه وارمقده‌در . بتون خلق یڭی معیشت و یڭی حیاتلرغه حاضرلندیکی وقت ، بزلر همان چامان آت قبیلندن کیرو چکلمك آرزوسنده اولور ایسه‌ك نصیبمزده چامان آت نصیبندن باشقه شی اولمیه‌چقدر .

اگر ده اهالی اوشبو مجموعه ترتیب ایتمك فکرینی

موافق کوروب مذاکره أیلر اواسه‌لر بن هم کندی خصوصی فکرلرمی یازسه‌م کرك .» (وقت، عدد ۴۸۱).

غراف پالین اداره‌سنڭ تشکیل ایدلمش کامیسیه طرفندن «منتخب المسائل» اسمی ایله بر مجموعه ترتیب اولنمش و ترکیچه ترجمه‌سی ایله برابر هم باصلمشدر. بونی ترتیب وقتنده انگلتره پرافیسورلرندن «اویلسون» قلمی ایله هندستان مسلمانلری ایچون دستور العمل اولمق اوزره جمع ایدلمش کتاب، اساس طوتلمشدر.

مجموعه‌نی اوقوب چیقدیغمزده کوڭلمزگه اوشبو نرسه‌لر خطور قیلدی: ۱) روسیه‌ده حکومت مکتبلری، مسلمانلرنڭ شریعتلرینی توزوب ویررلك آدملر یتشدرمش. ۲) نچه ییللر عمر صرف ایدوب فقه اوقومش و شریعت علملری اوقوتمش شاگرد و مدرسلرمز طرفندن اوشبو مجموعه انتقاد ایدلماز ایسه، اوشبو ذاتلرنڭ فکر و ذهنلرندن عالی درجه‌ده یازلدیغی اوز اوزندن معلوم اولور.

«منتخب المسائل» صرف ترکستان ولایتلرنده اولان مسلمانلر ایچون ترتیب ایدلمش ایسه‌ده ایچنڭ اولان مسئله‌لرینڭ غوبیرنا و اقلیملرگه اختصاصی یوقدر. شونڭ ایچون بوکون ترکستان ولایتنه یاراسه ایکنچی کون باشقه ولایتلر ایچون هم یارار.

بو طوغروده اوزون وقتلر ملاحظه قیلدیغمز صوڭ موسی افندی «پیتربورغ» ده غراف پالین کانسیلاریه‌سینه مکتوب یازوب مجموعه‌نڭ حکومت تصدیقنه ویرلوب ویرلمادیکنی سؤال ایتدی. کانسیلاریه‌دن، تصدیق قیلنور ایچون هنوز ویرلمادیکنی اگرده انتقاد قیلوچی اولسه ممنونلك اوزرنڭ قبول اولنه‌چغنی بیان ایدوب جواب ویردیلر.

مذکور جواب آلندیغی صوڭ فاضل محترم موسی افندی «وقت» ده اوشبو مقاله‌سینی نشر ایتدردی:

کله‌چك کونلرده شریعتمز.

اویانور یاخود اوتانور ایسه‌ك، ایندی وقت!

وصیت، تقسیم میراث کبی مال حقوقلری، نکاح طلاق کبی عائله مسئله‌لری، بونلرنڭ برینه تبعا چیقمش مال نزاعلری، شریعت اسلامیه حکملرینه موافق صورتده اجرا اولنمق ایچون حکومت مساعده سیله روسیه مسلمانلرینڭ اوزلرینه تسلیم اولنمش ایدی. ۱۸۹۶ سنه‌ده تدوین قیلنمش زاقونلار مجموعه سنڭ ۱۱ نچی جلدنده، برنچی قسمنڭ مسلمانلر ایچون تخصیص قیلنمش ۶ نچی دفترده شو حق‌ده متعدد استاتیه‌لر درج‌ده اولنمش ایدی. لکن بزم ادارهٔ روحانیه‌لرنڭ مساهله‌لرینه، امام افندیلرنڭ‌ده احکام شرعیه‌دن، هم‌ده احکام شرعیه ایله حکم ایده بیلمکدن غفلتلرینه، عجزلرینه کوره، شبهه یوق، حکومت م. اعد‌سیله بزم اوز المزه امانت قیلنمش حقوقلر حکملری هیچ بر منتظم دگل صورتله اجرا قیلنه کلدیلر. شو بد حالك چاره‌لرینی آرامش، چاره بولا بیلمك ایچون فکرینی بر قدرگنه یورتمش همت صاحبی بر آدم اوکونلرده الله‌طرفندن بزه انعام اولنمادی.

امام افندیلرنڭ اقتدارلرینی درجهٔ علمیه‌لرینی بر قدر یوقاری چیقارمق ادارهٔ روحانیه‌لرنڭ «آرزو» سنده یوق ایدی. اما حکملرنڭ علی الانتظام جریانی ایچون عائله، دعوی، وصیت، میراث مسئله‌لرینه عائد احکام فقهیه‌یی منتظم صورتڭ تدوین ایتدره بیلمك اقتداری ادارهٔ روحانیه‌لرنڭ اهلیتلرندن استعدادلرندن بر قدر یوقاری ایدی.

شو انتظامسزلکلرنڭ دوامنه بر نهایت ویرمك قصدیله ۱۹۰۲ سنه بیوك ایمپراطور حضرتلرینڭ امر عالیلریله مدنی نظاملر ترتیبی ایچون بر قومیسیون تشکیل قیلنوب، نکاح طلاق میراث احکاملری حقنده مسلمانلر ایچون‌ده بر لائحه ترتیب قیلندی.

صورمیه حاجت یوق، البته معلوم، اویله بر قومیسیون اجتهادیله ترتیب قیلنمش لائحه شریعت اسلامیه احکامینه هر جهتدن موافق اولاماز. لکن بونڭ گناهی یالگز اوزمزده‌در. زیرا اگرده اوزمز ایچون‌ده یارار، هم‌ده حکومت کوزنڭ‌ده اعتبار قیلنه بیلور بر «احکام مجموعه‌سی» ترتیب قیلنمش اولسه

ایدك ، بزم ایچون لائحه‌لر ترتیب ایتدرمك زحمت لرینی حکومت بیهوده یره التزام ایتمز ایدی .

قومیسیون همتیله ترتیب اولنمش نظاملرك ایکنچی جزئی نشر اولندی. مسلمانلر اوزلری حقنده زاقون قیلنمق ایچون توزولمش استاتیه‌لری کوردیلر «گناه کیمك‌در» آکلامایوب ، همان ایسکی یوللرینه پروشینیه‌لر عریضه‌لر یازوب یازدروب پیتربوره یوگوردیلر. آوغوست موللر کبی مستشرقلرك ، ابن عابدین، جامع الرموز علی القاری، فتاوی هندیه ، درر کفایه کبی کتابلرك سوزلرینه استناد ایترك ، مسلمانلر ایچون قومیسیون همتیله ترتیب قیلنمش لائحه قصورلرینی برر برر صایدیلار .

«بوگرو» لرك فائده‌سی اولدیمی یوقمی معلوم دگل. یاپونیا محاربه‌سی کبی الك دهشتلی بر حادثه او وقت اتفاقاً میدانه چیقوب «لائحه» مسئله‌لرینی تمام اونوتدردی. ترتیب اولنمش لائحه‌لر، احتمال موقت صورتده‌گنه‌در، طاشلاندی. شریعت اسلامیه‌یه فوق العاده محبت دعوی ایدن مسلمانلر راحتلندیلر بلکه شو راحتلرك تأثیریله‌در، تکرار یوقلادیلر.

حکومت اوزینك لائحه‌لریله بزه بر قاچ دفعه «تنبیه» ایتدی. لکن بزی اویغاتمق ایچون «تنبیه» لر دگل بیوك بیوك ضربه‌لرده کفایه ایده-میور ایمش.

اوفاق کتابلرده مکتب بالالرینه تعلیم قیلنور اوفاق مسئله‌لری جرح یولنده بر بیان مطبوعات عالمنده ظاهر اولا قالسه ، ماشاءالله ، بزم قولاقلارمز طورر، بز بیوك غیرتله حرکت ایدرز! حکومت طرفندن برر «تنبیه» چیقه قالسه ، «دین یولنده مال فدا جان فدا!» دیه‌رك عریضه‌لر یازدروب، پتربورلره قدر کیدرز! یدی تیننك مارقه خدمتینی کوروب، کیدن آدم پتربوردن قایتور ایسه ، «اش بتدی ایندی» دیرزده قناعت ایدرز! بونکله تمام اولور دینمزه بزم محبتمز. شویله اولور دین یولنده بزم همه حرکتمز!

اوزمزه حکومت مساعده‌سیله امانت قیلنمش احکام شرعیه‌مزی تمام منتظم صورتده اجرا ایده‌مز ایسه‌ك ، او احکامك اوز ألمزده دائما قالاچغنه امید باغلامق درست اولاماز. احکام شرعیه‌مز ایچون اوز اجتهادمزله تدوین قیلنمش، حکومت طرفندن تصدیق اولنمش بر «مجله» مز اولماز ایسه، حکومت اجتهادیله بزم ایچون ترتیب قیلنمش نظاملردن لائحه‌لردن شکایت ایتمیه حقمز قالماز. بیك بلا بیوك اجتهاد صو-کنده ترتیب اولنمش لائحه‌لره فوری شکایت ایدوب‌ده، اوزمز ایچون الك موافق «احکام شرعیه مجله‌سی» حکومته تقدیم ایتمز ایسه‌ك، البته بر کون کلور ، بزم شکایتلرمزه اعتراضلرمزه بر پاره‌لك اهمیت ویرمیوب، حکومت اوزینه موافق لائحه‌لری بزه زاقون اولمق صفتیله الزام ایدر. اویله کونلر اوزاق دگل، یاقین آراده کلور. اوزمزه موافق بر «احکام شرعیه مجله‌سی» حاضر قیلوب، حکومته تقدیم ایدر ایسه‌ك ، حکومت البته قبول ایدر، بونك بر مثالی تورکستان مسلمانلری حقنده کورندی.

١٩٠٨ سنه ایون ١٨ ده ایمپراطور حضرتلرینك فرمانیله تورکستان اشلرینی هر جهتدن تفتیش ایتمك ایچون سناتور غراف پالین جنابلری تعیین قیلنمش ایدی. مذکور غراف جنابلرینك تورکستان اشلرینی تفتیش ایدر ایکن، الك مهم همده الك مشکل اشی تورکستان قاضیلری ایچون «احکام شرعیه» مجموعه‌سی تدوین ایتدرمك مسئله‌سی اولمشدر.

بتون تورکستانده شریعت اسلامیه‌یی بیلور، قلمی‌ده وار بر ایکی‌گنه مسلمان بولنمش اولسه ایدی، اش الك گوزل صورتده گل کبی چیقمش اولور ایدی. لکن بویله آدملردن ایکی دگل بر آدم‌ده بولنماش. بوکا کوره‌ده اهل اسلام ایچون زاقون قیلنه‌چق «احکام شرعیه» انگلیز قلمیله هندوستان ایچون تألیف قیلنمش بر انگلیزچه کتاب دن، پروفیسور نعمت نوفل، باورون (تارنا او)، فان‌ده‌ن برغ، صابلوقوف، صالاویوف، قریمسکی، آوغوست موللر، فون کره‌مر، قازانده دوخوونی آقاده‌میاده پروفه‌سور ماشانوف، تورکستان‌ده اسمی

مشهور آسترااومف کبی روسلرك اسلامیت حقنده یازلمش اثرلرندن انتخاب قیلنوب طوپلانمشدر.

صوکره ۱۹۰۹ سنه‌ده مای ۲۱ دن ماینك ۲۷ نچی کوننه قدر سناتور غراف پالین جنابلرینك ریاستنده سکز دفعه اجتماع دعوت قیلنوب، هر اجتماعده مسلمانلردن ۲۹ آدم، روسلردن ۲۷ آدم حاضر ایکن، طوپلانمش «احکام شرعیه» هم روس هم اوزبك لسانلرنده اوقونمشدر. ماده‌لر اوقونور ایکن مسلمانلردن «لا» یا «نعم» دیمش بر آدم بولنمایوب، اوزلرینك فکرلرینی روایت کتابلرینه مراجعت صوکنده یازوب بیلدرمایه سناتور جنابلرندن رخصت آلمشلار.

مسلمانلر همتیله بزازیه‌لر، جامع الرموز عالم گیریلر، بخاری «جنگی» لرندن روایتلر طوپلانوب، بر قدر تعدیلات اجرا قیلنمش عاقبت «منتخب المسائل» اسمیله روس هم اوزبك لسانلرنده طبع قیلنوب نشر اولنمش.

حکومتك او کتابی طبع ایتدرمکدن غرضی روسیه مسلمانلرینك او کتاب حقنده نظرلرینی بیلمك فکرلرینی طوپلامقدر. اگرده مقبول اولور ایسه احتمال، او کتاب یاقین آراده رسمی صورتده نشر قیلنوب تورکستان مسلمانلری ایچون زاقون مجموعه سی قیلنه‌جقدر.

کتاب ــ عائله، میراث، املاك مسئله‌لری اعتباریله اوچ قسمدن عبارت قیلنوب: عائله قسمی ــ نکاح، طلاق، اقارب، وصیلك، نفقه اعتباریله بش فصل اوزرینه؛ میراث قسمی ـ ترتیب، اصحاب فرائض، مرض موت اعتباریله اوچ فصل اوزرینه؛ املاك قسمی ــ هبه، شفعه، عقود اعتباریله ایکی فصل اوزرینه تقسیم قیلنوب؛ کتابك الڭ اخیرنده حقوق جنایت تقادم مسئله‌سی ایچون یالڭز بر ماده یازلمش. کتاب ۱۲۶ صحیفه‌دن، ۲۹٤ ماده‌دن واکثر ماده‌لری غایت اوفاق شیلردن عبارتدر. (عدد ٤٦٥)

«ترجمان» غزته‌سی، اسلاملر ایچون بر احکام شرعیه مجموعه‌سینه احتیاج وارلغنی اقرار ایدوب بونك ایچون ترکیه‌ده ترتیب ایدلمش «مجلهٔ احکام عدلیه» نی قبول ایتمکنی مناسب کورمش ایدی.

بو طوغروده «ایدل» و «یولدز» غزته‌لرنده هم بحثلر اولدی، مجموعه‌گه احتیاج وار ایدیکنی انکار ایتمادیلر.

ترکیاده ترتیب ایدلمش «مجلهٔ احکام عدلیه» غایت گوزل بر اثر ایدیکنده نزاع یوق، فقط بزم ایچون الڭ ضرور اولان عائله قسمی مذکور مجله‌گه درج اولنمامشدر.

قبردن تاوشلر (*)

مؤلفی خالد ضیا   مترجمی عبدالرحمن سعدی.

«بو عصرلر اوچوب کیته‌چك. آنك اورنینه ینه ایکنچی بر عصر طوواچق. اول‌ده اوچاچق... آنك آرتندن طاغن اوچنچی برعصر کیلوب چقاچق. اول ده کیچه‌چك. ینه دورتنچی، بیشنچی.... الی غیر النهایه عصرلر کیلوب کیچه‌چك!... بر بورتك طوزان زورلغندنغنه عبارت اولغان شول یر، عمرینك تا صوڭ مینوتنه قدر دائما هر تورلی متمدن و مترقی جمعیتلرنڭ مسکنی (طورا طورغان، یاشی طورغان یری) اولاچق. باشندن طاغن باشقه تورلی مدنیتلر، باشقه تورلی ترقیلر کوروب کیچره‌چك! لکن هیهات! مڭگیلکنك وقتلیگنه بر سیاری اولغان بو یرده بر وقت یوق اوله‌چق. بته‌چك. قرله‌چق. موناك باشنه ده شوندی بر ساعت کیله‌چك‌که اول ساعتده جناب الله‌دن بر اشارت صادر اولوب تمام سکوت ایته‌چك. سونه‌چك. بته‌چك!....»

شول صوڭ سوز بر حکم اعدام (بر شینك بتووینه، اولووینه بیرلگان حکم) کبك هر طرفقه ساچله باشلاغانده کوك یوزنی تمام نور آلغان ایدی.

(*) ۱۱ نچی عدددن ما بعد.

آی‌ده قالقوب کوتارلوب کیله ایدی. فقط مین بو
صوڭ سوزدن یکنلگینه یاکا غنه ایرشکان، نورلر
بالقوب طورغان مزبن بر فضاده (کوکده، بوشلقده)
اوچوب یورگان شول یرنی فقط بر قبر اُچنه جیولغان
سویاك کیسه‌کلرندنگنه عبارت بر نرسه شبکالی کوره
باشلادم. خیالمه شوندی بر نرسه‌لر قویولا ایدی.
لکن اوشبو وقت طاوش بیك قاتی، بیك یه‌مسز،
قورقونچ بر حالگه کیلگان ایدی. گویا یرنڭ
فانیلقنه قارشو کوکدن مرثیه‌لر اوقوله ایمش کبك
شول سوزلرنی ایشتدم:

«هیهات! ای افلاکنڭ حیات بله‌ن طولو کوچك
بر سیاره‌سی! هیهات! اول بر ساعت یاشکا مطلقا
کیله‌چك. شوندی بر ساعتکه اول بر ساعت اچنده
سین، واتلغان بر طاش صاوت کبك قرلوب، تتلب
بته‌چکسڭ! سیندن قرلوب، قوبوب توشکان قرقلرده
طوزلغان بر بلوط کبك هر یاققه تارالوب، ساچلوب
طوزوب بته‌چکلر! بر بوله‌گی ایکنچی بر عالملرگه
کیتوب تبخر ایتمك اوچون، فضا اوپقنینڭ باشقه
بر بر بنه اوچاچق... ایکنچیسی‌ده یوللرنه اوچراغان
برر سیاره‌نڭ قولنه اسیر توشه‌چك... هر بر ذره‌ڭ
هر بر بورنگڭ ایکنچی بر دنیانڭ برر جزئنی
تشکیل ایته‌رگه کیته‌چکلر!».

«احتمالکه بالکل یوق‌ده اولمازسڭ. احتمالکه
حیاتڭ ایله‌ن قارانقی بر موگشنده بر اثر نورانی
کورسانوب، اوچوب یوردیگڭ شول چیکسز، اوچسز
قریسز فضانڭ بنه ایکنچی بر موگشنده قرقلرگدن
بوروسی قرلغان بر قبر طاشینڭ قرقلری کبك پریشان
بر صورتده یاکادن ایله‌نورگه، اوچوب یوررگه
باشلار... لکن سین، سین، ای فانیلقغه محکوم
اولغان زواللی یر سین، البت اول زمان هیچ
اوله‌چقسڭ!».

«فقط ظن ایتمه‌که: سینڭ شول خراب اولووڭ
دن، قرلووگدن باشقه بر عالملرگه باشقه بر دنیالر
غه‌ده ضرر کیله‌چك. بو هیچ اولمیه‌چق. چونکه
سین، شول حسابسز عالملر، چیکسز دنیالر اچنده
آنچق بیك حقیر، بیك کیم، بیك کوچك بر نقطه
دنگنه عبارتسڭ! بناءً علیه سینڭ، فضانڭ کوچك
بر نقطه‌سنده جزئی همده بیك موقتکنه بر اختلال
دیمك اولغان شول خرابلغڭ اول چیکسز بر فضانی
طولتورغان غیر متناهی عالملر اوچون ذره قدرده
اثر ایته آلمیه‌چق. سیندن ذره قدرده ضرر کورمیه‌
چکلر. کوب نرسه‌لرنڭ حیاتنه سبب اولغان همده
شول نهایتسز سمانی نورغه غرق ایتوب طورغان
شول قویاش‌ده سیندن بر زیانده کورمیه‌چك.
بلکه باشقه سیاره‌لرنی ایارتوب نازلی بر حرکتی
ایله شول فضاده نورلر بالقتوب، سیر ایتوب
طورونده همیشه دوام ایته‌چك. شولوق باشقه قویا-
شلر، باشقه جهانلرده باقچه‌لرده اوچوشوب یورگان
قوشلر کبك فضاده اوچوشوب یوریه‌چکلر!».

«لکن بولارنی‌ده مڭگی شولای قالاچق ظن
ایتمه! بولارده برخرابلق بر یوقلق ایله‌ن محکوملر،
بولارنی‌ده بر زمان بو چیکسز افلاك میدانینه سور
گان اول خالق تعالی حضرتلری بنه کیله‌چك بر
زمان اچنده یوق ایته‌چك. کأن لم یکن حالنه قویه
چق. ازلی وباقی اولغان اول خالق تعالی حضرتلری
خزینهٔ حیاتندن هرسیکونتده باشقه بر عالملر، باشقه
بر جهانلر، باشقه بر دنیالر خلق ایتدیکی وقت
دنیالرنڭ ساعت حیاتنی (عمرلرنی) اشارت ایتوب
طورا طورغان یوصله‌نی طوقتاتاچق، فضاده اوچوشوب
یورگان شول کره‌لرگه‌ده «توقتا!» امرنی بیره‌چك».

«زمانڭ هر مینوتی هر سیکونتی یاکا بر
دنیانڭ یارانلوونی؛ ایسکرگان، طوزغان، عمر بنڭ
چیکنه یتکان ایسکی بر عالمنڭ خراب اولووینی
کوروب کیچره‌چك. یولدزلر بله‌ن زینتلنگان شول
کوك یوزی دائما آلشنوب دائما اوزگاروب طورا-
چق. اسکی دنیالر یاکا یارانله‌چق ایکنچی بر دنیا
لرنی تشکیل ایته‌رگه کیته‌چکلر!».... الحاصل حیات
ایله‌ن ممات، بارلق ایله‌ن یوقلق، دائما شول چیکسز
فضاده، الله تعالی حضرتلرینڭ امرینه بوی صنوب،
حرکتلنوب طورغان بر لوحه یا ایسه حرکتله‌نوب،

سلکنوب طورغان بر کوزگیگه توشکان ، اویناشوب طورغان نورلر ، شەولەلر کبك بری آرتنچه ایکنچیسی کیلوب ، کیتوب طوراچقلر ! » .

« بو عالمده هر بر نرسه بر آلشنو اچنده . هر بر نرسه بر انقلاب طولقونلری آراسنده یوزه . بو اوزوکسز آلشنولر بو اوزوکسز اوزگارشلر اچنده یالغز بر نرسەگنه باقی . یالغز بر شیگنه حقیقی بارلق ایلەن بار — که جناب تعالی و تقدس حضرتلریدر . شوندی بر شیکه بتون عالملر یالغز آنك سایەسنده همه آنك قوشووی ، آنك تلاوی ، آنك قوتی ایلەگنه دوران ایتەلر . همه نرسەده آنچق آنك تقدیری ایلەنگنه یاراتوله . آنك قضاسی آنك حکمی آنك اری بلەنگنه یوق اولا ، بته ، ئوله ، یالغز اول بار . یالغز اول باقی ! » .

« اما بو حیات (ترکلك) همده هر بری باشقه بر تورلی کورنگان بو حیات مختلفه ایسه بارسیده یالغز بر کولگەدن ، یالغز بر رؤیادن آنچق ایسوب کیتکان بر یلدن ، مطلق بر هیچدنگنه عبارت ! » .

قبردن کیلگان بو طاوش اوشبو اورنی طوقتادی . بو اوزون تصویر ، بتون کائناتنك بتون دنیالرنك فانیلقنی ؛ همه مخلوقلرنك همه نرسەلرنكده بر زمان تمام یوق اولەچقلرینی ، بتەچکلرینی کوز آلدیمه کیتردی . بو اوچسز ، قریسز کیك فضاده اوچوشوب یورگان شول دنیالرنك سیر ایتوب یورگان شول عالملرنك جملەسنكده « هیچ » اولدیغنی آب آچق اینوب آڭلاندی .

شمدی مین ، عقلم باشنه آلغان شول دهشتلی چوکشلر آستنده ایزلگان ؛ روحمده کوز آلدمده طورغان شول الواح فانیه قارشوسنده تمام متحیر بر حالده کوك یوزنده ، فضا میدانلقلرندەگی هر بری بر بیوك دنیا ، هر بری بر حیات میدانلغی اولغان شول چیکسز عالملرنك یالغز کوچك ، تورلی بر نقطه کبکگنه یالتراشوب طورولرنی تماشا ایته ایدم . بتون خیالم شول توبسز فضاده یوزارگه باشلاغان ایدی . کوك یوزندەگی یولدزلرنك هر یاقغەده نورلر ساچدکلرینی ، برآز یراغراقده فضاده طولقونلانمقده اولغان بلوطلر آراسندن ینه باشقه بر عالملر باشقه بر دنیالر باشقه بر جهانلر بارلغنی کوره ایدم . هر یرده باشقه بر حیات هر اورنده باشقه بر عالم باشقه بر دنیالر کورنه ایدی .

لکن ، مین بولارنی کوزگی بیل ایلەن قویولوب خراب بولغان زواللی یاپراقلر شیکللی ، نفخهٔ موت ایلەن کوچەرلرندن قوبوب ، آست اوست کیلگان کبك ، غایت قورقنچ بر حالده ئلله نیندی قوت اوچقوچ اوپقونلرغه ، چوقرلرغه اوچالر ، توگەلر ، طوزوشەلر شیکللی کوره ایدم . بو دنیالرنی بو بیوك بیوك عالملرنی فضاده دور ایتدرگان ، زرلەنوب یورتکان اول واجب الوجود حضرتلری ینه بر اوینچاق ، طوغروسی بر جون قدرده کورمیچه ، توبسز بر یوقلق اوچسز ، قریسز بر هیچلك اوپقوننه آتا ایدی . شولوق باش اوستمده بیك بیوکلکده فوق الحد بر یراقلقده اولغان افلاکده قرلغان بر نرسەنك واتقلری کبك ، اوستمه یمرلوب توشوب کیله ، خراب اولا ، قورقنچ بر اوپقونغه اوچا . یوق اولا ، بته ایدی ! . . .

فقط دنیالرنك بو خرابلقی ، عالملرنك بو قرلشی جهانلرنك بو بتوشی اچنده یالغز بر شیئ بیوکلنه ، یالغز بر شیئ یوقاری آشا . . . یالغز بر شیگنه اوزگارمی ایدی . بتون کائنات اچندەگی حیات ایله ممات ، بارلق ایلەن یوقلق نك هیچ اوزوکسز بری آرتندن ایکنچیسی نوبتلشوب کیلوب ، کیتوب طورغان بر زمانده همه موندی دهشتلی بر انقلاب اچنده یالغز بر الله‌نك بارلغی بار ؛ یالغز اولغنه آلشنمی ؛ یالغز اولغنه ازلی و ابدی بر بارلق ایله بار ایدی . یالغز آنك بقاسیگنه موجود ، یالغز آنك بقاسیگنه بقا ، یالغز اولغنه باقی ایدی .

بتون اطراف یالغز یولدزلردن آققان حزین ، حزین نورلر ایلەنگنه یاقترمقده ایدی . قبرلکلەگی آغاچلرنك اوزانوب ، اوزانوب کورنگان اول قارانغی ، یەمسز کولگەلری آراسندن بر بریلەن قوشوب

یورگان اول ضیالر، نورلرده بعض وقت قبر طاش لرینه قونوب، اول پریشان طاشلرنی هر برنی بر ر هیولا حالنه کیتره‌لر. بعض وقتده آغاچلر آراسنه قاچوب، گویا بر خیالنك اوچوب، یوق اولوب کیتکاننی ایسکه توشره‌لر ایدی!...

(آخری وار)

غرب معیشتندن.

«مسلمانین» غزته‌سنك آ. خانم امضاسیله بر ذات «پاریژ فقره‌لری» اسمنده مقاله‌لر نشر ایته‌رگه طوتونغان. I نومیرلی مقاله‌سنده فرانسه‌ده طوغه قاراغانك ئولونك کوبایویندن بحث ایتوب أیته:

آلدمده اك صوڭغی استاتیستیقه یاتا. بو استاتیستیقه‌غه قاراغانده الوغ ملت اولان فرانسزلرنك کیله‌چگی بیك قورقنچلیدر. اوتکان ۱۹۰۹ نچی یلده فرانسه‌ده ئولو، طوودن ۲۰ مك آرتق بولغان. اوشبو زور صان ره‌تدن آلتی یل قاباتلانغان. بناءً علیه ۱۹۰۳، ۱۹۰۹ نچی یللر آراسنده‌غی دورده ئولمنك طوودن آرتقلغی ۱۲۰ مڭگه ایرشکان. بوندن ئلکی یللرده‌ده ئولمنك، طوودن اوستون بولوی کورولوب طورا ایدی. مثلا ۱۸۹۱ نچی یلدن صوڭ ٤ یل طوتاشدن ئولم صانی، طوو صاننده ۱۰۰ مك آرتق اولمشدر. استاتیستیقه‌لردن آڭلاشلدیغینه کوره، بورونغیراق زمانلرده بو کبی حاللر اك آغر یللرده خلقنك کیمووی کوتلگان وبا، قریم وروس - فرانسز محاربه‌لری یللرنده‌ده واقع بولماغان.

بو کونده، اك طنچ و فرانسه‌نك رفاهیتی اك یوغاری درجه‌گه ایرشکان بر زمانده، فرانسزلر اوسمیلرگنه توگل، ئولم یلدن یل اهالینی آرتوغراق آلوب کیته وبوشاغان اورون هیچ بر نرسه ایله طولمی. عادتده فرانسه‌ده طوو میلیون جانغه ایریشه ایدی. ۱۹۰۹ نچی یلده ایسه ۷ یوز مڭگه توشمشدر. دیمك که، اوزغان یللرده‌غیغه قاراغانده ۳ یوز مك کیم بولغان.

موندی حاللرنك سببلرینی یاوروپانك اك عقللی باشلری تیکشره‌لر. بو خصوصده همه‌سی طوونك کیمووی، غربی و اورتا یاوروپاده عمومی بر آفتدر، دیب قرار بیره‌لر. دیموقراطی (عوامی) مدنیت خصوصا اسکی ایمانلر، وانساننك «تقدیر»نی اولگیچه آڭلایشلری ضعیفله‌نگان صورتده - نسلسزلکگه جیته‌کلیدر.

له‌روا - بولیه‌نك أیتوینه قاراغانده ملی، عمومی وشخصی تریکلکنی دیموقراتیچسکی (عوامی) نقطهٔ نظردن، اك ایلك آڭلاوچی فرانسه اولمشدر. فرانسه، باشقه مملکتلردن ایلك، بورونغی ایناتولر ایله علاقه‌نی کیسکان؛ هر کمدن ایلك، بایلق وعمومی رفاهیت قولغه توشورگان. اول همانده بایلق وراحتنی آرتدررغه طریشادر. اوشبونك ایچونده بو مملکتك ممکن قدر بالانی آزایتو فکری میدانغه چیقمشدر.

فرانسه‌ده اویله‌نو، باشقه مدنی مملکتلرده‌گیدن اصلا کیم بولماسه‌ده، کوبره‌ك وقتده بو اویله‌نولردن بالا بولمیدر. چونکه صناعی روشده بالا بولدرماسقه طریشالر. کوب عائله‌لرده بره‌رگنه بالا بولا. ایکیشار بالاسی بولغان عائله‌لر بیك آز. اوچ بالالی عائله ایسه نوادر (سیره‌ك بولا طورغان اش) دن صانالادر. طبیعی، اشلر بو روشچه کیتکانده، اوشبو یکرمنچی عصر بوینچه فرانسه خلقی ۵ میلیون کشی کیمیه‌چکدر. درست، کیمو بر یاقدن تورلی مهاجرلر بلن طولسه‌ده، بو حال فرانسزلرنی ممنون ایته چك توگلدر. چونکه بیرلیلر ایله حقوقده مساوی ایتلگان، چیت کشیلر هر حالده چن فرانسز اولمایاچق و فرانسز ملیتنی الوغایتورغه یاردم ایتمیه‌چکدر.

بو کونده فرانسه خلقی اوتوز توغز میلیون صانالا. حالبوکه اشلر باشقه‌چه بولسه، ۵۰ میلیونغه یته‌ر ایدی. «لورا» هم «گاره‌ن» غوبرنالرنك طوو

الڭ توبه‌نگی درجه‌سینه توشمشدر. بوولایتلرده طوونڭ آزلغینه سبب شولدرکه: بو ولایتلرده زمانه روحی، موفقیتکه صوصاو، راحت یاشار ایچون طریشو بیك طارالغان. مونه اوشبونڭ اوزلری تیز ئولوگه سبب بولالر. لذت وموفقیت آرتندن یورو سببلی هیچ کم عائله ایچون شغللنه آلمی و ملتینڭ کیله‌چگی حقنده اویلارغه وقت تابا آلمی. شولوق استاتیستیقه‌لر کورسته‌که، مملکتنڭ الڭ شه‌ب کشیلری نسل قالدرمیچه ئولمشلردر. بر جهتدن موفقیتکه صوصاو واوز معیشتکنی تأمین ایتو، ایکنچی جهتدن معیشت دن وآتچه‌سز قالودن قورقو آنده هر کمنڭ باشنده‌غی بر بلادر. مونه اوشبو غیر طبیعی حال، چن معناسیله عائله‌سزلکنی موجب بولادر. کیتدکچه معیشت آغر لاشا ونکاح تکلفدن عبارت بولا باراد‌ر. یاشلرنڭ عائله خصوصنده اویلانودنغنه ده یوره‌کلری یاریلا و قاکغرغان یالغز باشلر مملکتنڭ زور شهرلرینی طوتوروب یوریلر. موندی یالغز باشلر بیگره‌ك پاریژده کوب اوچریلر. مونده زور اوراملرغه چقساڭ، ۲۰-۲۵ یاشلك یگتلرنڭ، یالغزلق قایغوسینی طاراتور ایچون تون بویی قاکغروب یورگانلرینی کوره‌سن.

موندی یاشلر، اوراملرده یورگان بر طاقم جیکل ایته‌ك خاتونلر بله‌ن کوریشه‌لر، بر ساعتدن صوڭ عمرلکگه آیرلیشالر. بوگون اوستال یاننده برگه اوطورالر، ایرته‌گه بر برسینی بتونله‌ی اونوتالر. هر کون شولای. بونلرنڭ هیچ برسی عائله، یعنی انساننی راحتله‌ندره، آڭا حیاتنڭ مقصدینی آڭلاتا وآنی الوغ اشلرگه ئه‌یدی طورغان عائله حقنده فکر یوروتمیدر. تونله بیك صوڭ، بو گروه اوزینڭ آرزانلی غاستینسه‌سینڭ ٦نچی ۷نچی قاتنده‌غی یالغز وصالقون بولمه‌سینه قایتوب یغیلادر.

بتون حیات دیورلك شول روشچه اوته، عاقبت شول صالقون بولمه‌ده وکوبره‌ك وقتده بالنیتساده یاپا یالغز، ئولمگه یاقالرینی تسلیم ایته‌لر. بو کونده تورلی کانتورلرده، ریداقسیه، پوچته وباشقه اورونلرده اشلی تورغان یاش قزلرده، کوندوز اشله‌ب آرغاندن صوڭ، کیچ بله‌ن اوراملرغه چغالر. چونکه یاوروپا حیاتنده روسیه‌ده‌گی شیکللی عائله تریکلگی اولمادیغندن یارلینڭ کوڭل آچارلق بر اورنی‌ده یوقدر. «یارلی ضیالیلر» دیب آتالغان اوشبو جماعت آراسنده اویله‌نو دیگان نرسه اصلا بولونمیدر. توغری کیلگان چاقده «برگه طورو»لر بولونسه ده اوزاققه صوزولمی، آز بر سبب بله‌ن آیریلوشوب کیته‌لر.

اشلر شول روشده بولغاچ، خلقنڭ اوسمیچه بالعکس یلدن یل کیمی باروی برده عجب توگلدر. عموما یاوروپا شهرلرنده‌گی تریکلکنڭ ناچار یاقلری بیك کوب اولوب، اوستدن کورولگانی کبی گل هیبتکنه توگلدر.

ع. بطال.

روسیه‌ده مسلمان مسئله‌سی.

VI

[غ. آلیسفنڭ «روسسقایا میصل» ژورنالنده‌غی مقاله‌سندن].

۱۹۰۷ نچی سنه وفات ایتکان حسن بك ملیکوف، ۱۸۷۵ نچی یلده برنچی مرتبه اوله‌رق باکوده تاتار تلنده بر غزته چغارا باشلادی. بو، روسیه‌ده الڭ برنچی مسلمان غزته‌سی ایدی.

آندن صوڭ ۱۸۸۳ نچی یلده قریملی اسماعیل میرزا غصپرینسکی باغچه سرای شهرنده تورکچه وروسچه «ترجمان» اسملی بر غزته چغاررغه کریشدی. „ترجمان“ غزته‌سی بیك اعتبارغه کروب کیتدی. ۱۹۰۸ نچی یلده ۲۵ یللق یوبیلیین یاصادی. هم حاضرنده‌ده دوام ایته‌در.

روسیه اسلاملرینڭ ترقی وتمدن یولنده‌غی الڭ برنچی حرکتلری اسماعیل بك غصپرینسکی هم آنڭ „ترجمان“ غزته‌سی ایله بیك نق باغلانمشدر.

درست، غصپرینسکی زمان واحوالنڭ مساعده

سینه قاراب‌غنه بیك معتدل حرکت ایدی. حتی صوڭ یللرده ترقیپرور مسلمانلر آنی قاره گروهلق ایله اتهام ایتدیلر، اوکتابریست دیب‌ده آتادیلر. فقط، شونڭ ایله برابر، غصپرینسکی‌نڭ روسیه مسلمانلرینه ایتکان خدمتی بیك زوردر.

بر طرفده هر نرسه‌دن شبهه‌لنوب، دائما قرن قاراوچی حکومت وایکنچی طرفده اوزلرینڭ تعصب جاهلانه‌لری سببلی هر نرسه‌گه قارشو کیلوچی مسلمان خلقی بولا طوروبده غصپرینسکی درجه‌سنده کوب وثمره‌لی خدمت ایته آلور ایچون امثالسز درجه زور متانت، مهارت ومعرفت لازمدر.

غصپرینسکی اوزینڭ شول کچکنه گنه غزته‌سنده، اولدن بر برسن طانیمی و بر برسن بلمی طورغان آیرم مسلمان خلقلرینه اوزلرینڭ ملتداش ودینداش ایدیکلرینی خاطرلرینه توشوروب آنلرنی برلك‌که، تمدن و ترقی‌گه دعوت ایتدی، مسلمانلر آره‌سینه یاوروپا مدنیتی کرترگه طرشدی.

غصپرینسکی اوزی روسچه‌دن تاتار تلینه کتابلر ورساله‌لر ترجمه ایتدی هم باشقه‌لردن شونی اشله‌تدی. بالالرن روس مکتبلرینه، گیمنازیا واونیڤیرسیتیتلرگه یباروب اوقتو حقنده غصپرینسکی تاتارلرغه کوب نصیحتلر بیردی. اصول صوتیه ایله اوقتور ایچون روسیه‌ده برنچی مرتبه اوله‌رق تاتار تلنده اوزی الفبا کتابی ترتیب ونشر ایتدی. قریمده و سائر یرلرده بیك کوب اسکی مکتبلرنڭ اصلاح ایتلوب یڭی اصولغه قویلووینه سبب بولدی. کینه آنڭ تشبثی ایله پتربورغده، قزانده، آستراخانده، سیمفروپولده وباشقه بر نیچه یرلرده مسلمان جمعیت خیریه‌لری (وترقیون اسلام جمعیتلری) آچلدی.

۱۸۸۰ - ۱۸۹۰ نچی یللرده روسیه مسلمانلرینڭ تمدن، ترقی واتحاد حرکتلری بیك آقرون‌غنه دوام ایتدی. مسلمان یاشلری روس دارالفنونلرینه کروب وچیت مملکتلرگه کیتوب اوقورغه باشلادیلر. اوقوب چققاچ آنلرنڭ بعضیلری اوز ملتدشلرینڭ تمدن وترقیلری ایچون طریشورغه باشلادیلر. بعض برلری بتون روسلر آره‌سینه کروب اوز ملی معیشتلرندن بتونلای آیرلدیلر. اوز ملتلری آره‌سینه کروب خدمت ایته باشلاغان یاش مسلمان محررلری حکایه‌لر ورومانلر یازوب، اوزلرینڭ اسکی شرق اصول معیشتی‌نڭ قصورلرن کورسه‌ترگه طوتوندیلر.

اوزلرینڭ اصول معیشت ودنیاغه کوز قاراشلرینڭ یاوروپالولرنقی وهیچ بولماسه روسلرنقی توسلی اساسلرغه بنا ایتلووینه طریشورغه باشلادیلر.

روسچه‌دن تاتارچه‌غه ترجمه ایتلگان واق واق حکایه‌لر ورومانلر نشر ایتله باشلادی.

قزانده عالم جان ملا ایزینڭ مدرسه‌سن اصلاح ایدوب، اصول تعلیم وتدریس‌نی یڭی قاعده‌لرگه بناء اجرا ایته باشلادی. علوم وفنوننڭ ومدنیت جدیده‌نڭ لزومن آڭلارلق کوب شاکردلر یتشدردی. مسلمانلر ایچون یاوروپا مدنیتی حاجت توگل دیوچیلرنڭ فکرلرینه خیلی تأثیر ایتدی. بو عالم جان ملا سیاسی اشلر ایله مشغول بولماینچه محض علمی ومدنی یولده غنه بارا ایدی. شولای بولا طوروبده، بیلمم نیچوندر، ۱۹۰۸ نچی یلده ایکی سنه مدت ایله ڤولوغداغه سورگونگه یبارلدی. (ایندی قایتدی).

باکوده میلیونیر تاغییف مسلمانلر آره‌سینه علم ومعرفت طاراترغه زور اهمیت بیردی. روس وزاغرانیتسه دارالفنونلرینه یوزلرچه مسلمانلر یباروب اوقوتدی. باکوده برنچی مرتبه اوله‌رق تاتار تیاتری بنا ایتدی. مسلمان قزلری ایچون منتظم بر مکتب آچدی. آندن مثال آلوب باشقه شهرلرده‌گی مسلمان بایلریده اوز ملتلری آره‌سینه علم ومعرفت طاراتو یولینه کردیلر.

شولای ایتوب، ۱۸۸۱ دن ۱۹۰۵ نچی یلغه قدر روسلرده ریاقسیه دوام ایتکان و ۱۹۰۵ نچی یلنڭ اختلالن طوغدررغه سبب بولغان تورلی دینی، ملی، سیاسی واقتصادی نزاعلر یاشرون صورتده‌گنه حکم سوروب، فکرلر طارتشقان وقتده، مسلمانلر عصرلردن بیرلی قاماشقان کوزلرن آچوب اویغانوب کیله‌لر، یڭی یوقودن طورغان کشی شیکلی تیره یاقلرن

رەتلەب کوره آلماینچه قوللری ایله قاپشـاب اتحاد ومدنیت یولینه طوغری حرکت ایتەلر ایدی .

مسلمانلر، عمومیتله سیاسی اشـلر ایله کوب شغللنمدیلر. روس ضیالیلری آرەسنده بولغان افکار و نزاعلرغه کـوب اهمیت بیرمەدیلر. آنلر گل اوز اشلری ایله مشغول بولوب کیلدیلر.

یالـگز ١٩٠٥ نچی یلده، اول وقتغه قدر آچق بلنمی طورغان نرسەلرنڭ کوبسـی میدانغه چقدیغی شیکللی، مسلمانلرنڭده سیاسی مسلك وملی حرکتلری معلوم ومعین بر شکل گه کردی .

[بونڭ حقنده کیلەچك نومرده] .

ف. ك.

یورت قویانی و آنڭ اهمیتی

یورت قویانی بیك ایسکیدن معلوم جانوار در. میلاددن الك «روما» لیلر آنی مخصوص تربیەلەب اورچەتەلر و ایتن تەملەب آشی ایدیلر. یورت قو-یانی‌نڭ ایتن آشاو آندن‌ده اول عادت حکمینه کرگان بولسه کرك، حضرت موسی آنی نهی ایتمشدر. ١٨نچی عصرده پولشەلیلر بو قویاننی آصراوغه کرشـدیلر، آنڭ میخن ملی کیوملرینه قوشا ایدیلر. انگلیزلر هند چینی‌دن میخی کموش توسلی بر نوع یورت قو-یانی آلوب قایتوب اورچتدیلر. بونڭ میخی بیگرەك ماطوردر. شـولای ایتوب یورت قویانی‌نڭ ایکنچی فائدەسی طابلدی. باره باره آنڭ جونی بعض نرسەلر یاصاوغه کیته باشلادی. شـول وقتدن بیرلی یورت قویانی‌نڭ تجارت و صناعت ایچون هم آزق صـفتی ایله اهمیتی ایس کیتکچ درجه اوسەدر. حاضر آمریقا وغربی آوروپا مملکتلرنڭ مملکتنڭ بایلغی وتجارتی نڭ حسـابن کورساتـکانده «یورت قویانی» ایچون مخصوص غرافالر قویولا.

اگر بو غرافاغه قارالسه ایس کیتمەسلك توگل. مثلا: روسـیەنڭ بر ایکی اویازی زورلغنده‌غنه بولغان بلجیقانڭ «اوستەنده» شهری آرقلی هر آتنا لوندون‌غه ٢٥٠ مڭ طوش قویان بیاریله. انگلتره ده یلغه ١٥ مڭ یورت قویانی صاتقان زور، اوچار-دورتارمڭ دانه صاتقان عادی فیرمالر خیلی باردر. بونلر آشـاوغه کیتەلر. فقط پاریژده‌غنه هر آتنا ٣٠٠ مڭ باش، بتون فرانسیەده ٨٥ میلیون قویان ایتی آشیلر. لوندون‌ده هر آتنـا آزقغه ٥٠٠ مڭ طوش بته بارادر.

آوروپاده قالالرده ایت قیمتـلك، آولده مال آزلق سبـبلی قویان ایتی‌نڭ نه قدر فائدەلی نرسـه بولدیغی یوقاریده‌غی حسابلردن شاید آڭلاشیلور. لـکن بو قویان ـ ایت بیگوك قیمت بولماغان یرده ده مهم اورن طوتا آلاچق. چونکه اول بیك طوقلقلیدر.

یورت قویـانی‌نڭ ایتـی قر قویانینقینه برده اوخشامی؛ اوزنڭ کییك ایتی طبیعتی یوق. آلسمان بولوب، یاش بوزاو یاکه طاوق ایتی تەمی کیله. جبلری بیك نیچکه، و یومشاق. عادتلەنمەگان کشیگه باشده طانلیسمان طویولسەده اویرەنـگاچ یاکه اوستا ایتوب قاتلیت یاصالسه بو تەمی یوغالا. شولپاسنڭده اول تەم قالمی.

ایتنڭ طوقلقلغی (قارن طویدرو معناسنده توگل، کشیگه کرکلی ماده بیرو معناسنده) «بیلوك» نام ماده‌سی کوبلکـکه قاراب یوری‌در. بیلوك صییر و صـارق ایتینه قاراغـانده طاوق و بودەنه ایتنده کوبرەك. طاوق ایتنده هر ١٠٠ الوشکه ١٨ بارم الوش بیلوك بار. حالبوکه یورت قویانی نڭ ایتنده بیلوك ٢٣ الوشـدن آرتقدر. روسـیەده بوگاچه بو قویان بار یرلرده‌ده آنڭ ایتن آشامی ایدیلر. قای برسی «گناه» دن قورقا، قای برەو جیرەنـگان بولا؛ بعض کشی آنی آشاو ـ بختسزلك کیتره دیگان بولالر. لـکن غربی و شـمال ولایتلرده‌گی اشـچیلر و فقیر کریستیانلر بوندی وهملردن قوطولوب حاضر بو قویاننی آصراغه کرشدیلر.

مثلا یارصلاوده قورزینکین فابریقاسی نڭ اشچیلاری ۳ ملڭ یورت قویانی آصریلر و کوبه‌یگان صایون صویوب آشی طوره‌لر.

بزده بو قویاننی ره‌تلب تربیه‌له‌مه‌و هم یاخشی نسللرنی آلدرماو سببلی بیك کچکنه‌لر. مثلا ٤ — ٥ قداق چماسنده‌غنه بولالر. حالبوکه چیت مملکتلرده بو قویانلر بیك زوردرلر. حاضر بو اروغلر روسیه غه‌ده کیتریله باشلادی. یاخشی طویدرساڭ ۲۰ قداق غه یتکانلری، ٦ آیلقلری ۱۲ قداق بولغان اروغ لری بیك کوبدر. قویاننڭ هر ۱۰ قداقغه ٦ — ۷سی ایت بولا. شول سببلی ۱۰ قداقلی قویاندن ٦ — ۷ قداق صاف ایت چغادر. دیمك بر یورت قویانی بر کون بر عائله‌نی طویدرا.

حاضر هر یرده اورمانلر کیمو سببلی پوشنوی جانوارلر آزایا کیله. میخ یه‌مسر قیمتلانه. بو حال یورت قویانی نڭ اهمیتن دخی ده اوسدره. آنڭ تیرسن یا شول کویی یابویاب میخ یاصیلر، قیمتلی میخلرغه قوشالر. یورت قویانی تیریسن اوستا بویاب بیك ماطور، لکن ساخته (فالش) غارناستای، قوتیك، شه‌نشیله میخلری یاصیلر. حتی بو میخلرنی چنلرندن باری بیك تجربه‌لی کشیلرگنه آیرا آلالر، شول قدر کیلشلی بولا. بعض اروغ یورت قویانلرینڭ میخلری شول قدر ماطور بولاکه: آنلرنی بویارغه و باشقه نرسه میخی ایتوب کورساتورگه بیله لزوم بولمی. مثلا کوك ۋینسکی، بوبروۋی و تاباچنی قویانلرنڭ میخلری طبیعی کوینچوك بیك سویولوب آلینا. آنی مارجالر ماطورلق ایچون طاشیلر. آوروپا باخصوص فرانسیه تجارتنده و صناعتنده قویان میخی بیك مهم اورن طوتادر. فرانسیه‌ده (کوبره‌ك پاریژده) هر یل اوزنده آصرالغان ٤٠ میلیون یورت قویانی تیریسندن میخ یاصالا. لکن بونده بو میخغه اسپروس شول قدر کوبدرکه: بو - جیتمی؛ انگلتره، بلجیقا و روسیه‌دن مڭلر ایله یورت قویانی تیریسی کیتریله. روسیه تیریسی آوروپالیلرنقندن یاخشیراق. مثلا چونلپره‌ك، طغزراق؛ شول سببلی بهاسی ده یوغاربرا-
قدر. بو - روسیه‌ده هوا صالقنراق بولو نتیجه‌سی در.

یورت قویانلری ۳۰ غرادوس صالقونلقنی کوتاره آلالر. شول سببلی روسیه‌ده بونلرنی تربیه قیلو بیك ممکندر. یابق آمبارلرده هوا قش کونی ۲۵ - ۳۰ غرادسدن صالقن بولمی.

اور قویانی میخی نڭ بهاسی خیلی یوغاری. طبیعی بونلرنڭ بهاسی موداغه قاراب یوری. حاضر اشله‌نمه‌گان تیریلرنڭ بهاسی بویله: کموشسدایلر و قارا فلاندرلر قوتیك و شه‌نشیله اورنینه کیتکانلکدن دانه‌سی بر صوم ۵۰ ة - ۲ صوم، کوك ۋینسکی لر ۷۰ ة - بر صوم، آق «غارناستایسمان» تیریلر ۵۰ - ۷۰ تین. بو تیریلر البت قش کونی آلنغان بولورغه تیوشلیلر. لکن مع التأسف روسیه‌ده یورت قویانی میخن ایله‌ب اشکه کرتوچی فابریقلر یوق. بونلر همه‌سی چیتکه کیتوب آندن یاصالوب اوچ بهاسینه منوب کیری روسیه‌غه کره‌لر. حالبوکه: بو قویان تیریسن ایله‌ب آندن نرسه یاصاو شول قدر آنسات و ساده‌درکه، آنی طرش و اعتبارلی هر بالا بولدرا آلا.

اگر یورت قویانی ایتی ایچون آصرالسه آنی جای کونی ده صویارغه طوغری کیله. جای صوبولغاننڭ جونی قسقه و سیره‌ك بولغانلقدن میخ ایچون یارامیدر.

یورت قویانی نڭ دخی بر خاصیتی یاخشی جونی در. بیك قیمت طورغان فیتر اشله‌په‌لر و مارجالر کیه طورغان یومشاق مامق فیتر باتینکه‌لر یورت قویانی جونندن یاصالا. قر قویانی جونندن ده فیتر یاصاب بولا، لکن آنیقی ناچار بولوب آکاردن قیمتلی نرسه‌لر طوغلمی.

طبیعی، عادتده قشقی تیریلرنڭ جونن جیمیلر. بلکه آنلرنی بر برینه قوشوب میخ یاصاغانده کیسلوب طاشلانغان کیسه‌کلرنڭ تیریلرینڭ گنه هم جای صویولغان قویان تیریلرینڭ گنه جونلرن قروب آلالر. بونی قروده بیك آنساتدر. فیتر فابریقالری شوشی جوننی قداغی ۳ - ٤ صومغه صاتوب آلالر. فیتر حا-

ضرلاو فرانسیه‌ده بیك مهم کسبلردن . فرانسیه‌ده یلغه ٩٠ میلیون یورت قویانی نڭ جونی فیتر فابریقلرینه بیریله‌در. بو یتمه‌گاچ چیتدن ٦٠ مـڭ پود قویان ماملغن کرته‌لر. اورطه حساب ایله بر قویان تیر- یسندن ١٢ - ١٣ مثقال، دیمك ٥٠ - ٦٠ تینلك جون چغادر. روسیه‌ده‌ده بعض آدملر فیتر حاضرلاو بلن کسب ایته‌لر، لکن ناچار اشـلیلر. بونلر یورت قویانی نڭ جونن قداغن ٤ - ٥ صومغه آلالر. حاضر پولشه‌ده فـابریق‌لر آچوب قویان جوندن فیمتلی اشله‌په و باتینقالر اشلی باشلادیلر ایندی.

(آخری بار)

ف. آلیکسه‌یف.

تربیه و تعلیم

کرك مدنی کرك بدوی اولسـون، هر ملتده اوزینه کوره تربیه اصولی بار. لکن بونلرده تربیه دن اصل مقصد، جمعیت بشـریه‌گه فایده‌لی ایتوب چغارو بولمای، بلکه اوز کوڭللرینه یارافلی، نفس لرینه موافق ایتوب چغارو مطلوبـدر. بو اصول و قاعده‌لر روسیه تاتارلری آراسنده بیگره‌گه حکم اجرا ایتمکده‌در. شونڭ ایچون، تون یوقولرن قالدروب، تورلی مشقتلرگه تحمل ایتوب تربیه‌لگان آنالرمزنڭ کوز نوری برابرنده اولغـان بـالالری صوڭندن « ایرکه » و توفیقسز یا که یالقاو و اشسز بولادر. شولایوق صـاصی، صوغـوق مکتبلرده آچلی طوقلی یاتوب بتون وجودی ایله بالالرنڭ تربیه‌سینـه، آنلر نڭ اوزی تاله‌گانچه بولوب چغوینه اجتهاد و غیرت ایتکان معلملرمزنڭده شاگردلری قورقاق، توکلسز، و غیرتسز، جیگه‌رگه‌گنه یاراقلی یواش بر حـیوان بولوب چغالر.

(تربیه بابنده سویله‌گانن، بونڭ کبی بر عبارت قوللانو احتمال موافقده توگلدر. لکن نی قیله‌سڭ، بو بر حقیقت. چونکه تربیه‌سز بالالر وحشی ویرتقو- چی بولوب اوسدکلری حالده، بزنڭ ایسکی اصول تربیه‌ده بالالرمز شولای یوره‌کسـز، یواش بولوب جیتشمکده‌لردر. عصرداشلرمدن بر ذات مدرسه‌دن کوبدن چغوب صاقاللی بر ملا بولغانی حالده «چالمالی کشی کورسه‌م، استاذم دیو بلوب حـالدن طایوب یغلو درجه‌سینه کیلوب قورقام» دیو سویلیدر. بو، تربیه ثمره‌سی توگلده، نه‌در !).

تربیه فنی حیاتکه باغلی اولدقندن غایت الو- غدر. مربی و پیداغوغلر بیك ایسکی زماندن بیرلو، اول حقده تیکشره‌لر و کتابلر تدوین ایته‌لر. لکن صوڭ زمانلرغه قدر، مونه بو اصول فایده‌لی دیو قطعیا ایتورلك بر طریق کوستره بلدکلری یوق ایدی. ایمدی فننڭ یاردمی و کوب تجربـه‌لر صوڭنده فائده‌سی مقرر بولغان اصول کشف ایدلدی. بالانڭ حر و سلامت، شجیع و فعال، جمعیت بشریه‌گه فائده‌لی بولوب اوسوینه قاعده‌لر توزولدی. بالانڭ ایکی تورلی تربیه‌سی بار. بری طوغودن آلوب ٩- ١٠ یاشـلرینه قدر آناسی قولنده بولغان تربیه. بالانڭ بتون استقبالی، بتون حیاتی، شول اولگی تربیه‌سندن نشأت ایده‌در. ایکنچیسی مکتبده اوندن باشلاب یکرمی یاشلرینه قدر بولغان تربیه‌در. بو ایکی نوع تربیه‌نی مقصودچه قیلور ایچون آنا هم معلملرگه یوکله‌تلگان وظیفه‌لر بار. آنلر شول وظیفه‌لرن برینه یتکروده مسئوللردر.

بالانی یاش چاغنده ایرکن هوالرده یورتو سلا- متلکینه سبب اولدقی کبی، یخشی نرسه‌لرنی کوستروب ناچار نرسه‌لرنی کوز آلدندن آلو یخشیلقغه کونگوینه الوغ سببلردندر. مکتبده‌ده بالانی اوز اختیـارینه راق قویو، یورتو، اویناتو، گیمناستیقا یاصاو بالالرنڭ سلامتلگی آرتوغه، قوهٔ عقلیه‌لرینڭ کیگایوینه، روح لرینڭ شاد بولوینه سببدر. شـونڭ ایچون مکتبلر باننده قاعده‌گه موافق اویون اورنلری و باقچه‌لر

باردر. آندن باشقه آنا تربیه‌سنده هم مکتب تربیه سنده بولغان بالالر ایچون بالالر باقچه‌سی، بالالر میدانی دیگان اورنلر بار. شونده جنالوب ادبی اوینلر اوینیلر، جرلیلر؛ سویله‌شه، طانشه، بر برلری ایله دوستله‌شوب یاش کوکللرده «اخوت» اورناشدرالر، جرلکله اویره‌نه‌لر. بعضا یانلرنده معلملری اولوب اوینلرینه دقت ایته: آغاچلر، اوله‌نلر حقنده معلومات بیره. بو وقت، بو میدانلرده ایر و قز، فقیر و بای باری برگه بولا. شونك ایچون بو اورنلر قردشلك برکتور ایچون ایك الوغ واسطه بولالر. باشقه ملتلرده ایر - قز بالالرنی بر برندن آیرمای برگه تربیه ایته‌رگه طرشله‌در، بو اش ایکی جنس بیننده ناچار قاراشنی بتررگه، معیشت اشنده ایکاویده برگه اولورغه سبب اولوب، اقتصاد جهتندن کوب فایده‌لرنی شاملدر.

مکتبنك داخلنده درس ترتیبنده ده بالالرنك کوکلی کوته‌رلك ذهنی آلورلق روشده بولا. حصه‌لی قصه‌لر، ملی شعرلر و شونلر آراسنده فنی نرسه‌لر اویره‌تله. اخلاق ادبکه دائر درسلر اکثری حکایه طرزنده افاده ایتله. شونك ایچون بالالر معلوماتلی انسانیتلی بولوب یتشه‌لر.

تربیه‌گه دائر قصقه‌چه یازدقم شو قاعده‌لر، باشقه ملتلرنك بالالرغه قیلدقلری معامله‌لریدر. «شورا» صحیفه‌لرنده آرا تیره تربیه‌گه دائر مقاله‌لر اوله کیلدکندن احتمال تکراردر. لکن تو به‌نده یازاچق اوز مکتبلرمزنك تربیه اصولینه قیاس ایدر ایچون مقدمه ایتوب یازدم.

بزنك، تربیه‌ده ایك زور خطامز، تربیه‌نی مکتبکه خاص ایدومزده‌در. اصل تربیه مکتبنك اچنده دگل طشنده، یعنی آنا قولنده زمان بولورغه تیوش. مکتبلر، اشله‌نوب چقغان بر ماتیریا یا که معدننی شومارتوب ماتورایتقان فورال کبی، آنا تربیه‌سی اوستینه معلومات بیرو، روحن گوزللندرو کبی اشلری قیلوب انسان کامل ایتوب چغارغه تیوش. ایکن تأسفکه قارشیمزده بو ایك الوغ تربیه یوق، بولسه‌ده اصولغه موافق توگل. آنالرمز نادان اولدقلرندن اوزلریده نیچك تربیه قیلودن عاجزلر. هم آنلر، اوقوب آنکلارلق تربیه کتابلری اوز تلمزده یوق.

ایمدی انسان کامل ایتوب چغارا تورغان مکتبلرمزگه بر عطف نظر قیلیق. مکتبلر حفظ صحت قاعده‌سینه موافق توگل. قارانغی، کچکنه، بووش بولا. بالالرنك کوکلن کوته‌ررگه، روحلرن صافلرغه باقچه‌سی یوق، اوین اورنلری یوق. ذاتا اوین اوینارغه، مکتبنك نظامیده مساعده ایتمی، بعض برلرنده اوینارغه رخصت ایتلسه‌ده، آنده‌ده معلم تله‌گان اوینلرغنه اجرا ایتلسون دیلر. دیمککه اون یاشه‌رلك بالا - قرق یاشه‌رلك معامله‌گه موافق اوین اویناسون.

بزنك مکتبلرده درس اوقوتو اصولی حکایه و قصه طریقی ایله توگل بلکه طوغرودن طوغرو مثالسز هم بالانك ذهنی و آنکینه قارالمای یادلاتودن عبارتدر. بو ایسه بالانی آنکغرالاتوب درسدن اخلاصی بتوگه سببدر. مکتبلرمزنك هیچ برنده تل و اشعار اوقوتلمی دیورلك. بو ایسه آنا تلندن بیزوگه وملتن اونتوغه واسطه بولاچقدر. اخلاقغه دائر اوقوتقان کتابلرمزده حکایت فلان طرزنچه بولمای غایت روحسز هم کولکیدر. بالانك حریتن یوغالتوب اوزلگندن بر اشده قیلا آلمای وکشی اختیاری کشیگه یارارلق ایچونگنه یوری - طوره، آشی - اچه طورغان اختیارسز بر قل ایتوب چغاررلقغنه‌در. مثال ایچون ایك صوك وقتده مکتبلرده اوقوتلور ایچون ترتیب قیلنوب نشر ایدلگان بر اخلاق رساله‌سن قارایق: مونه آنك هر جمله‌سی بالاغه قل بولورغه دعوت ایته و: «ناچار اشلرنی قیلما گز، زورلر یارانمی، هر انسان اوزندن الوغلرغه حرمت و اطاعت ایده‌رگه تیوشلی، هر بالا اوزندن زورلرغه بوی صونسون، زورلر آلدنده یورو، زورلر آلدنده اوطورو، زورلر آلدنده سویله‌و، زورلر آلدنده کولو عیب وتربیه‌سزلکدر» دی. ایمدی ملاحظه ایدلسون بالانك اوزی تله‌ب قایو بر اشنی قیلورغه ایرکی قالدی؟

بو «قللق» دگلده نه‌در؟ مونه بزده شول تربیه، شولای بولوب چقغان بالا تربیه‌لی صانالماقده‌در.

بزده مکتب که کرگانچه ایرلر قزلر اوراملرده برگه یورورگه یاری، اما مکتبده برگه قوشوب اوقوتو یوق. اهالی فقیر بولوب ایرلرگه آیرم قزلرغه آیرم مکتبلر آچا آلمایلر. شونك ایچون ایرلر نیگنه اوقوتوب قزلرنی نادان قالدرالر. آیرم اوسكان ایر بالالر صوڭندن قزلرغه اوز ایبده‌شی ایتوب قارامای بلکه یات کوز ایله قاری. بو ایسه تفریقه و صوڭندن سفاهتکه مفضیدر. ایشته شونلر کوبدن ملاحظه ایدلوب اصلاح ایدلورگه و یوقاریده بیان ایتدکم غیر ملتلرنك اصول تربیه‌لرینه قیاس ایدلوب، شوڭار موافق اجرا ایدلورگه تیوشدر.

«چیتا» ده معلم رضوان ابراهیمف.

مراسله و مخابره

طرویسکی. - رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك معراجنی «نقد الکلام» ایله «رسالهٔ حمیدیه» صاحبلری نبوتنك ٨ نچی سنه‌سنده اولدیغنی بیان أیتمشلر. سید جمال الدین «روضة الاصحاب» اسملی کتابنده «جمهور علما سوزینه کوره معراج ٢٧ نچی رجبده اولدی، حرمین و استانبولده ٢٧ نچی رجبده معراج بایرامی ایدلوی هم بونی تأیید أیلر» دیمش. شق قمرنی حسین جسری، نبوتدن ٨ نچی سنه‌ده «منا» ده واقع اولدیغنی دعوا ایدوب مجاهد (؟) دن مروی اولان «و نحن بمنی مع رسول الله» حدیثنی دلیل ایتمشلر. حالبوکه ادریس حمیدی «تاریخ محمد علیه السلام» رساله‌سنده معراج تاریخنی نبوتنك ١٢ نچی سنه‌سی ١٧ نچی رمضان دیه وشق قمر تاریخنی نبوتنك ٩ نچی سنه‌سنده ابو قبیس تاغنده اولدیغنی بیان أیلمشدر.

اوشبو ایکی خصوصده اولان تاریخلرنی برگه جمع ایتمك ممکن اولمادیغندن، برسی البته خطا اولور. ادریس حمیدینك مشهور سوزلرگه مخالفت ایتدیکینك سببنی آڭلاساق یخشی اولور ایدی.

حاجی احمد بن حسین العبیدی.

شورا: - بو خصوصده لازم جوابلرینی ادریس افندی حمیدی کندیسی ویرسه کرك. فقط بو کبی ماده‌لرده اولان اختلافنی بونسنی جمهور قبول ایتمش و بونسنی معدود آدملرگنه سویلامش، دیه ترجیح و تضعیف ایتمك ممکن توگلدر. محدثلرنك و سیر عالملرینك بو طوغروده دستور العمل ایدوب طوتمش شیلری یالگز «عدالت» در. بر روایتنی، راویلرینك عدللکلری سببندن آلده طوتارلر وایکنچی بر روایتنی‌ده راویلر آراسنده برینك یومشاقلغی سببندن تاشلارلر. حالبوکه درست سوزلی آدملرنك خطا ایتمکلری و بنده‌چیلك ایله سهوگه مرتکب اولمقلری و یالانچیلرنك ده درست سویلامکلری ممکندر. «ان الکذوب قد یصدق» سوزی باطل بر حکم دگلدر. قانغیسی درست و قانغیسی درست دگل ایدیکنی بیلور ایچون بو کون میدانه کلمش علملر، پك کوب تاریخی واقعه‌لر حقنده استعمال ایدلورگه باشلانمشدر. فنی دلیللر، راویلرنك عدالتلرندن اوستون طوتولسه کرك. زیرا عدالت ماهیتی حقنده اتفاق واقع اولمادیغی کبی، پك چوق کیمسه‌لرنك عدالتلری و مجروح ایدیکلری حقنده‌ده اختلاف واردر. حدیث و سیر کتابلری رسول اکرم حضرتلرینك ولد نجیبلری ابراهیم وفاتی حقنده صانسز اختلاف نقل ایتمشلر. حالبوکه ابراهیم نك وفاتی کوننده قویاش طوتولدیغی صحیح حدیثلر ایله ثابتدر. بناء علیه بو طوغروده، اوشبو کون غایت ترقی ایتمش هیئت و حساب علملری ایله فائده‌لنمك ممکن. محمود پاشا فلکی «نتائج الافهام» نام اثرنده: «مدینه شهرنده قویاش طوتولمقی میلادی ایله ٦٣٢ نچی ییل ٢٧ نچی یانوارده ایرته ایله ٨ ساعت ٣٠ دقیقه‌ده واقع اولدی. اوشبو وقت، هجری ایله ١٠ نچی

ییل ۲۹نچی شوال‌غه مصادف» دیبور. اوشبوڭا کوره ابراهیم اوشبو کونده وفات ایتمش اولوب، بوطوغرو ده بوڭا خلاف روایتلر گرچه راویلری عدل اولسه لرده متروك قالمقی لازم کلور. عدل راویلرنڭ روایتلرنی ترك ایتمك، قطعی اولان حساب قاعده لرنی انکار أیلمکدن سهلدر. لکن معراج ایله شق قمر حقنده کسوف و خسوف کبی اوز عالملری قاشنده وقتلرینی استخراج ایتمك ینگل اولان شیلر گه تصادف ایتمادیکندن شمدیلك آنلر حقنده بلکه بو کونگی فنلرنی خدمت ایتدرمك ممکن کورلماز. احتمال کله‌چك وقتلرده بونلرنی تابار ایچون‌ده چاره لر کورلور، اما شمدیلك معلوم دگلدر. معراج و شق قمر وقتلرنی تعیین ایتمك ایله اهل اسلام تکلیف ایدلمادیکندن بزه کوره بونلر حقنده اولان روایتلرنی شول حالنچه طوتمق، برینی ترجیح و ایکنچیسنی تزییف ایتمکدن صرف نظر أیلمك مناسبدر. وقتی کلدیکنده بلکه علم قوتی ایله مباشرت ایدوچیلر اولور.. معراج ایله شق قمر تاریخلرینی بیلمك گه کوره بز اهل اسلام ایچون رسول اکرم حضرتلرینڭ وفات کونینی تعیین ایتمك دخی اهمیتلی اولسه‌کرك. افندمز حضرتلرینڭ وفاتی کونینی تعیین ایدوب بیلمك اعتقاداتدن اولماسه‌ده اوزلرینڭ مرشدلری اولان پیغمبرنڭ نه وقت فوت ایتدیکی مجهول قالمق شول ملت ایچون بیان ممکن دگل درجه قصورلق و سبب حجالتدر. «فلان کیمسه فلان کون وفات ایتدی دیبور، اما فلان کیمسه فلان وقتده وفات ایتدی دیمشدر» کبی سوزلر، کون وساعتنی تعیین ایتمك دگلدر.

اوشبو طوغروده فاضل محترم موسی افندی «شریعت نیچون رؤیتی اعتبار ایتمش؟» نام اثرنده بو قدر مهم سوزلر سویلدی ایسه‌ده دقت ایدن اولدیمی یوقمی؟ بزگه معلوم دگلدر. اوشبو مسئله، شایان دقت ایدیکنده شبهه یوق. علم سیرده ید طولاسی اولان ابن تیمیه‌ده معراج حقنده اوچ بیش تورلی اختلاف کوچروب کتمش و هیچ برینی ترجیح أیلمامشدر.

استرخان ـ معتبر «شورا» مجله‌سینڭ ۱۱ نچی عددنده پیتر پاوللی حسن افندی پونامروف جنابلرینڭ: «تنده جانم نیچه کون . . . . » مطلعلی بر قصیده‌نڭ لطف الله افندی قلمی ایله یازلوب باصلمش «دیوان رضائی» نام اثرده وارلغنی اعتباره آلوب ١٤ نچی «آثار» ده مذکور قصیده‌نڭ هبت الله ایشانغه اسناد ایدلوینه شبهه‌سی وارلغنی، بناءً علیه: «یوقسه «دیوان رضائی» هبت الله ایشان اثریمیدر؟» دیه سؤالده اولدیغنی کوردم. «شورا» طرفندن بوڭا قارشی جوابده: «هبت الله ایشاننڭ او اسمده اثری وارلغندن خبرنڭ یوقلغنی، «دیوان رضائی» نام اثری کورمادیکنی فقط قصیدهٔ مذکوره‌نڭ «آثار» ده شیخ هبت الله جنابلرینه نسبت ایدلونده سند ایسه کند سندن نقل ایدلمش یازما کتابده قصیده‌نڭ باشینه (مناجات الشیخ هبت الله القارغالی) دیه یازلمش اولدیغنی، باشقه‌چه سند معلوم اولمادیغنی «آرتق بیلوچیلر اولسه شاید افاده بیوررلر، هر حالده شیوه‌سینه نظراً بو مملکت مالی اولورغه اوخشار» دیبولدیکنی اوقودم. فقیر ملکنده، مذکور «دیوان رضائی» نام اثر وار اولدیغندن بو خصوصده بیلدکلریمی توبانده یازبیورم: اولا بو «دیوان رضائی» نام اثر رحمت الله افندینڭ خاتمهٔ اثرده‌گی افاده‌سندن معلوم اولدیغنه نظراً ـ ۱۲۷۷ سنه‌سی رحمت الله بن امیرخان المرحوم الکیشتی القزانی همتیله، مذکور لطف الله بن ملا عطاءالله الالمتی قلمیله، محمد ولی یحی زاده‌نڭ باصمه خانه‌سنده تاش اوزرنده خط تعلیق ایله طبع اولنمش بر اثردر. بو اثر یالکز بر ذاتنڭ زادهٔ طبعندن وجوده کلگان اثر اولمایوب بلکه رحمت الله افندینڭ: حضرت رضاءالدین نجار زاده و حضرت غوث اسماعیل حقی دیوانلرندن وبونلره باشقه‌لرگده دیوانلرندن انتخاب و اقتباس ایتمکی ایله تألیف اولنمش بر اثردر. اثرده مندرج ـ یالکز بر قصیده‌دن باشقه هر بیت و هر قصیده‌ده صاحب لرینڭ تخلصاری واردر.

تمامی ١٠٥ صحیفه‌دن عبارت اولان بو اثر نڭ ابتداسندن ٧٠ نچی صحیفه‌یه‌دك اولانی «رضائی» تخلصلی حضرت رضاءالدین نجار زاده‌نڭ دیواننددن انتخاب اولنمشدر. ٧٠ نچی صحیفه‌دن ٩١ نچی صحیفه یه‌دك اولانی «حقی» تخلص حضرت اسماعیل حقی دیواننددن انتخاب اولنمشدر. ٩١ نچی صحیفه‌دن ١٠٣! صحیفه‌یه‌دك اولانی «کمال امی» تخلصلی ذاتڭ دیواننددن آلنمشدر. ١٠٣ نچی صحیفه‌نڭ توبانگی سطر ارندن ١٤ نچی سطردن باشلاب آخرینه قدر ایسه یالڭز شو: «تنده جانم .....» مطلعلی قصیده ــ ٢٩ بیتدن عبارت ــ درج ایدلوب کتابه ختام ویرلمش. کندسنڭ صاحبنڭ اسمی یاخود تخلصی ذکر ایدلمامش بر قصیده ایسه ایشته شو قصیده‌در. بو قصیده‌دن صوڭ بر سزق سزیلوب اثر مذکورڭ طبع و تمثیلنه همت ایدن رحمت‌الله بن امیرخان جنابلری لساننددن اوله‌رق شو ایکی قطعه بیت یازامش:

حقی دریایی معارفدن یبغان جوهرلری
شب چراغین امتیاز ایتدم کوز آچ عارف سڭا
بلکه بر اهل دله مقبول اولوب قیلسون دیو
رحمت الله فقیر ابن امیرخانه دعا

شیمدی مذکور اثره «دیوان رضائی» نامی ویرلمسی حقنده فکر عاجزانه‌م: مذکور اثرنڭ باشی و ایڭ کوب قسمی «رضائی» تخلصلی ذاتڭ دیواننددن انتخاب اولندقندن ــ گرچه باشقه‌لرڭ دیوانلرندن آلنانلر وار اولسه‌ده ــ تغلیبا «دیوان رضائی» نامی ویرلمش اولسه کرك.

«تنده جانم ...» قصیده‌سینڭ مذکور «دیوان رضائی» ده بولنماسندن و «آثار» ده ایسه بو قصیده‌نڭ شیخ هبت‌الله حضرتلرینه اسناد اولنماسندن حاصل اولان تردد و شبهه‌یی ازاله ایچون افادۀ عاجزانه‌م شولدرکه: مذکور قصیده‌نڭ «آثار» ده شیخ هبت الله حضرتلرینه نسبت ایدلمسی توغریدر. آندن موندن قبیلندن وجوده کلگان «دیوان رضائی» ده بولنماسی آڭا منافی دگلدر. چونکه «دیوان رضائی» ده مذکور قصیده‌دن یالڭز ٢٩ بیت درج ایدلمش هیچ بر اسم یاخود تخلص قویلمامش. «آثار» ده ایسه مذکور قصیده‌نی ٤٠ بیت اوله‌رق نقل ایدلمش. هم: «اسمم الله هبه‌سی اولدیسه نه حاصل بڭا * نفس قللوغنده جسمم فانی ایکاندر بیلمادم» بیتیله صاحب قصیده‌نڭ صریح اسمیده ذکر ایدلمش در. و قصیدۀ مذکوره‌نڭ وزنی و شیوه‌سیده کتابڭ باش طرفلرنده اولان «رضائی» و «حقی» دیوانلرندن آلنمش ابیاتڭ وزن و شیوه‌لرینه باشقه‌در. بیلدیکم بو قدر.

«ملا عبدالرحمن نیازی الاسترخانی»

سیمی پالات: ــ مشهور خطاط، مرحوم لطف الله افندی بنم تانوشم ایدی. حسن خطقه مراقلی اولدیغمدن آنڭ خطاطلغی و «دیوان رضائی» نی یاز ووی توغریسنده سویله‌شکانم وار. لطف الله افندی اوز خطندن لیتوغراف ایدلمش «دیوان رضائی» حقنده: «آنڭ، صوڭغی یاغنده‌غی قصیده‌لرینڭ بایتاغن مدرسه‌ده وقتده تورلی کتاب چیتلرندن کوچروب آلغان ایدم. بونلر بر وقت بوتونلای یوغالوب بته‌رلر ئلی، مین مونده قصطروب باصطرسام بلکه اونوتولماسقه سبب بولور، دیب یازوب قویدم. کم اثرلریدر ایندی، آنوسین برده بله آلمادم» دی تورغان ایدی. بوکونگی کبی خاطرمده.

رحمة الله یلکیبایف.

نا معلوم: ــ «تنده جانم نچه کون» قصیده سی پدر عزیزمز شیخ هبت‌الله حضرتلرینڭدر. بونده شبهه قیلورغه اورن یوق.

امام عبدالحق بن شیخ هبت‌الله القارغالی.

شورا: ــ اوشبو طوغروده معتبر «ایدل» غزته‌سنده (عدد ٢٦٣) هم بر مقاله یازلمشدر. مذکور مقاله‌دن و مجموعه‌مزنڭ اوشبو عددی ایله اوتکان عدد ده یازامش فکرلرنڭ جمله‌سندن اوشبو نتیجه چیقار: ١) «تنده جانم» قصیده‌سی شیخ هبت الله القارغالی حضرتلرینڭدر. ٢) لطف الله الالمتی قلمی ایله باصلمش دیوان رضائی، تمام دیوان دگل بلکه مختلف کیمسه‌لرنڭ قصیده‌لری جمع اولنمش بر مجمعدر. ٣) مذکور دیوان صاحبی ١١٥٩ ده وفات اولان

ونجار زاده (نون، آندن صوك جيم) ديمكله معروف اولان شيخ مصطفى رضا بن ابراهيم در. ٤) مذكور كيمسه كاتب چلبى دن صوك اولديغندن «كشف الظنون» ده مذكور اولان ايكى عدد «ديوان رضائى» بزم «ديوان رضائى» مزگه باشقه‌در. معلم ناجى خبرينه‌كوره، بحث ايتديكمز «ديوان رضائى» الك ايلك مرتبه اول‌رق استانبولده ١٢٦٢ تاريخنده محمد بك نام بر كيمسه طرفندن طبع ايتدرلمشدر. (قزان طبعسندن ١٥ يل مقدم).

متنوعه

نيويورق شهرى. اوشبو شهرده هر ايكى ثانيه‌گه بر تيليفون مخابره‌سى توشه. هر ثانيه باشينه ٢٥ عدد مكتوب. هر ثانيه ده ٣٧٥٠ غالون (بر صاوت اسمى) صوصرف قيلنه. هر ايكى ثانيه‌ده تورمه‌گه بر كشى يابوله (ساعتنه ١٨٠٠ عدد اوله‌در). هر دقيقه ده ٤٠ طوننا كومر ياندرله. هر ٥ دقيقه ده دنياغه بر بالا كيله. هر ٦ دقيقه ده بر آدم وفات ايته. هر ١٣ دقيقه‌ده بر نكاح وهر ٨ دقيقه ده بر طلاق بولوب طورا. هر ١ ساعتده بر كشى اولترله ياكه جراحتلنه. هر ١ ساعت ٢٤ دقيقه ده بر يانغين اولوب وهر ١٠ ساعتده بر كشى اوز اوزينى اولدروب طورا. شهرده ٦٥٠٠ عدد اوت سوندروچى و ١٠٠٠٠ عدد پاليتسه خادمى وار. اوشبو شهرده بوكون ٥ ميليون آدم وارلغى تخمين قيلنه‌در. (بتون اورنبورغ واوفا غوبيرنالرنده اولان خلقلردن كوبراك).

عثمانلى تاريخى وعثمانلى لغتى. عثمانلى تركلرينك لغتلرى حقنده الك ايلك لغت كتابى يازوچى بر انگليز عالمى اولوب الك ايلك تاريخلرينى يازوچى ده «هامر» اسمنده نمسه عالمى اولمشدر. بونلردن عبرت آلوب ترك عالملرى اوزلرى ده تاريخ ولغات كتابلرى ترتيب قيلورغه باشلامشلردر.

قيمتلى آثار عتيقه طابلو ـ ساريتسين دن ١٧ چاقرم يرده مه‌چنكه صووى نك ژولغاغه قويغان يرنده ايسكى بر شهرنك نيگزى طابلمشدر. خرابه‌لر ايكى ديساتينه بويى يرنى اشغال ايتوب بنالرى بوطاواى كيرپچدن‌در. بونده بيك كوب ايسكى آقچه‌لر ايله باشقه نرسه‌لرده طابلغان. شهر ١٤ عصرده صالنمش اولديغنى آقچه‌لرنك ده اوزبك دن باشلاب طوقتامش‌غه‌چه بولغان دورده‌گى خانلر طرفندن صوغولديغى آكلاشلمشدر.

صاراتوف آرخيۇنى كاميسيه‌سى نك اعضاسى زايقوفسكى حاضر بونده تحقيقات اجرا ايته.

مستشرقلرده اولان اسلام اثرلرى. فرانسه مستشرقلرندن موسيو شامار وفات اولديغنده كتبخانه سنده ٧٠٠ جلد اسلام اثرى قالمشدر. بونلردن ٤٠٦ عددى فارسى، آندن قالانلرى تركى لساننده يازلمشلر. چيت كيمسه‌لر قولينه توشماسون ايچون فرانسه حكومتى بو اثرلرنى خزينه‌گه يوز بيك فرانق برابرينه صاتوب آلوب «پاريژ» شهرنده «ملت» كتبخانه‌سينه قويمشدر.

بغداد خليفه‌لرينك سرايلرنده. مقتدر بالله زماننده دفتر موجبنچه سراى خادملرى اونبر بيك مقدارنده اولوب المتوكل زماننده فراش وظيفه‌سينى قيلوچى قللرغنه ده دورتبيكدن آرتق ايدى. «دار الشجرة» اسمنده اولان بولمه ده كموشدن ياصالمش آغاچ اوستنده، كموشدن قويلمش قوشلر اولوب، ماشينه‌لر واسطه‌سيله بونلرنى صايراتالر ايدى. يفاك پرده‌لر هر تورلى حيوانات صورتلرى ايله زينتلانمش ايدى.

آفريقاده اسلام ـ آفريقاده اوزون وقتلر سياحت ايدوب يورمش دوقتور قارل‌كوم فكرينه كوره آفريقا قطعه‌سى آز كونلر صوگنده بيوك بر اسلام مملكتى اوله‌چقدر. خرستيانلق آنچق حبش، روغانده و جنوب طرفنده‌غنه قالور. فرنكلر اجتهادلرى ايله آچلمش يوللر، قورولمش نظاملردن فائده

لنوب هر طرفغه اسلام سودا گرلری یوروب ، نفوذلرینی اجرا قیلوب طوره‌لر ، بو سایه‌ده کوندن کون اسلام نشر اولنه‌در .

مجوسلر پك ینگل صورت ایله اسلامنی قبول ایته‌لر . حتی خرستیانلق قبول ایدوچیلرده بر آز کون طوردقلرندن صوڭ اسلام دیننه کره‌لر .

هندستانده اسلام — ۱۸۹۷نچی ییل آلنمش حسابغه کوره هندستانده آلتمش بر یاروم میلیون مسلمان وار ایدی ، اما ۱۹۰۱نچی ییل حسابنه کوره اهل اسلام ۶۳ میلیونغه یتمشدر . بونلرنڭ یوزده توقسان یدیسی اهل سنت اولوب ، یوزده اوچیسی شیعه‌در . اگرده بو مسلمانلر زمانه عالملرندن خبردار اولسه‌لر ایدی بو مملکتده انگلیزلر بر ساعت طوره آلمازلر ایدی . لکن « شریعت ایسترز »لر همتی سایه‌سنده مسلمانلر جاهل وصاولق صغر اولوب کون کچروب آنچق بو کونلرده‌گنه اوقورغه کرشدیلر . شمدی « شریعت ایسترز »لرڭ بازارلری توشدی . انشاءالله بوندن صوڭ اسلام دینی ظفر وفلاح تابسه کرك .

دنیاده کوبمو کتاب چغا ؟ — فرانسوزچه « اومشاو » ژورنالی کتابچیلق حقنده بیك مفصل و اساسلی حساب نشر ایتدی . آنڭ حسابنه کوره : حاضر هر یل دنیاده ۳ میلیارد ۶۶۵مڭ نسخه چاماسی کتاب باصیلادر . بونلرنڭ ۷۰۰ میلیون نسخه‌سی قوشما آمریقاده باصیلوب طارالا . آوروپاده طارالغان ۲ میلیارد ۲۶۰ میلیون نسخه کتابنڭ اڭ کوبسی گیرمانیاده اوته‌در . بونده هر یل ۲۶ مڭ اسمده کتاب چغا . فرانسه‌ده اورطه حساب ایله هر یل ۱۳ مڭ اسمده ، ایتالیاده ۱۰مڭ ، انگلتره‌ده ۷ مڭ اسمده یاڭا کتاب چغا طورادر .

۱۹۰۸نچی یلده ، اگر هر تورلی آنچوتلر و خلق آره‌سنه طارالا طورغان بیك معناسز کتابچه‌لر اعتبارگه آلنماسه روسیه‌ده ۱۴مڭ اسمده کتاب چقمشدر . دیمك کتابچیلق اشنده روسیه گیرمانیادن قالا برنچی مملکتدر . لکن بونده خلق کوبلك اعتبارگه آلنسه بو برنچیلك یوغالا ؛ اڭ آرتقه قالغانلردن بولوب کوریله . مذکور مملکتلردن باشقه یاقلرده ایسه هر یل ۷۵ مڭ اسمده یاڭا کتاب چغادر . دنیاده هر کون ۲۰۰ یاڭا کتاب چقوب طوره .

روسیه‌ده خلق صانی — ۱۹۰۹ باشنده روسیه و فینلاندیه‌ده ۱۶۰ میلیون ۹۵ مڭ کشی بولغان . ۱۸۹۷ ده‌گی حسابدن ۳۱ میلیون ۱۹۹ مڭ یعنی هر یوزگه ۲۶ جان آرتمشدر . قومیت بوینچه بو خلقنڭ هر مڭگه ۶۵۵ سی روس ، ۱۰۶ سی ترك — تاتار ، ۶۲سی پالاك ، ۴۵ ی فین ، ۳۹ ی یهود ، ۲۴ ی لاطش و لیتوۋیس ، ۱۶ سی نمسه ، ۵۳ ی باشقه قوملردندر . پولشه خاقینڭ هر مڭگه ۷۱۸ سی پالاك ، فینلاندیه‌ده — ۸۶۷سی فیندر .

روسیه‌نڭ خارجی سوداسی — ۱۹۰۸ نچی یلده روسیه‌نڭ چیت مملکتلر ایله آلش بیریشی بر میلیارد ۹۰۰ میلیون صوملق بولدی . روسیه‌دن چیتکه اڭ کوب بیارلوچی نرسه آشلقدر . اول بتون اخراجاتنڭ ۳۶ فائضن تشکیل ایته . ۱۹۰۹ نچی یلده روسیه‌دن ۴۳۱ میلیون صوم قیمتنده آشلق چغارلدی .

روسیه‌ده آراقی — روسیه‌ده اڭ کوب اچوچی آول وشهرلر مسقوا تیره‌سنده ، جنوبده و سبرده‌درلر . شهر خلقی آولنقندن اوچ یارم مرتبه کوب اچه . خلقی جان باشنه اورطه حساب ایله یلغه یارم چیله‌ك اچکانی ، شهرنکی بر یارم چیله‌کدن آرتق استعمال ایتمکده‌درلر .

جوابلری ینگل دگل سؤاللر — مشهور ژورناللردن بری اوقوچیلرغه اوشبو روشده سؤاللر ویرمشدر .

۱) مملکتنی ترقی قیلدرر ایچون علم ایله هنرنڭ فائده‌سی بیگراك کرکلی ؟

۲) بتون دنیانڭ لسانی برلشسه اوصاللق کیمورمی ؟

۳) بالالرنی گوزل تربیه قیلور ایچون آتا آنالردن قانفیسنڭ اجتهادی کوبراك کرك ؟

۴) ایرلرگه ویرلمش حقلرنڭ هر برینی‌ده خاتو-

نلرغه ویرمك مناسبمی ؟

۵) عبادت‌که مداومت قیلمق طبیعتنی اوزگرتورمی ؟

۶) افراط درجه‌ده فن ایله شغللنمك دینسزلك گه سببمی ؟

۷) مادی بایلقمی انسان ایچون فائده‌لی یوقسه علمی بایلقمی ؟

۸) افکار عمومی هر وقت طوغریلق طرفنده اولادرمی ؟

۹) غربتده اولان ضرر ایله فائده‌نك قانغیسی کوبراك اوله‌در ؟

۱۰) آدم اوغلینك گوزل بر خلقی اولمقدن هر بر گوزل خلق ایله صفتلانوی لازم اولورمی ؟

۱۱) تیاترولردن ضررمی کوبراك یا که فائده‌می ؟ (اخلاق ایچون).

۱۲) جبری صورتده اوقوتمقده فائده وارمی ؟

۱۳) قولاق نعمتیمی کوچلی یوقسه کوز نعمتیمی ؟

۱۴) قارتلرنك صبرلری ایله یاشلرنك قزولقلرندن قانغیسی فائده‌لی ؟

۱۵) فرنك عادتندن مشرق خلقی ضرر کوره‌می یا که فائده‌می ؟

۱۶) ادب وتربیه طبیعیمی یوقسه تعلیمیمی ؟

۱۷) انسانلرنك لفظلری تعلیم ایله باشلاندیمی یوقسه اوزلری اصطلاح قیلدیلرمی ؟

۱۸) بو کونگی مدنیت حقنده اولگی خلقلرنك خدمتلری اولدیمی ؟

۱۹) عزلت ایله اختلاطنك قانغیسی فائده‌لی ؟

۲۰) یالان سویلامکده فائده کورله‌می ؟

۲۱) امتلرنك ترقیلری ایچون کوب اولمقلریمی یا که عقللی اولمقلریمی فائده‌لی ؟

۲۲) ایرلرنك هر وظیفه‌لرینی ادا قیلور ایچون خاتونلرده اقتدار وارمی ؟

۲۳) مملکت ترقیسی ایچون مال ایله علمنك قایغیسی آرتق ضرور ؟

۲۴) جهنمدن قورقوب یخشی اولمق ایله الله‌تعالی گه اطاعت یوزندن یخشی اولمقنك قانغیسی فضیلتلی ؟

۲۵) هیئت اجتماعیه ایچون طب علمی فائده‌لیمی یوقسه حقوق علمیمی ؟

لطائف

۸۹

اشلاپه آلوب یورتینه یوکره یوکره قایتوچی روس خاتونندن بویله آشغوب قایتوینك سببنی سوردقلرنده خاتون: «آفرون قایتسهم احتمال اشلاپه‌منك موده‌سی اوتوب کیتار» دیه جواب ویرمشدر.

۹۰

یاش بایلردن برینه بر حضرت: «وبغرشـنی بیلیتگه ایکیوز بیك صوم آقچه چیقسه بگا نه کبی ایزگولك قیلورسن، نذرگنی آیت، ایشتیك؟!» دیدیکنده بای‌ده: «اوستگدن پروشینیه ویروب اوکازگنی آلدرر ایدم. آدم توسلی ذهن وفکرك وار، کسب قیلورغه قابلیت واستعدادك وار، روسچه ترکچه وعربچه بیله‌سك، ملا اولماساك ایدی ملت ایچونك ایگولکلی برتراك اولور ایدك، اوشبو بویك وقیافتك ایله جای مانده‌لر روشنده کشیلرگه قول صوزوب طوروك ایچون بمین اینهم عارلانم، ایشته نذرم بودر. فاتحه ده طور حضرت!» دیمشدر.

حکایه

بورانده

I

نارسیده یغلی ایدی.

هوا بوزوق. بیل، بوران، دنیانك آستون اوستکه کیترچك کبی* قوزغالغان قهرلنمکده، لاپاس و مورجالر ایچنده گویا ئلله نیندی موگلی جرولر

جرلانمقده ایدی...

یارتی تون اوزغان، اشلی اشسز اویقولی، استراحت ایته، فقط بو بالا یغلی ایدی. بیش - اون مینوت طوقتاب طورا، ینه... بیشگی یاننده زر قاطوب، یواطور ایچون بار اقتدارین صرف ایتمکن اولان آناسی، بیگراکده، آتاسی ایله قوناق طنچلا-نوب یوقلی آلمی طورغانلردر دیب قایغورا ایدی.

واقعا قوناق یوقلامی ایدی.

آولنك تورلی یرنده اتچ طاوشلری ایشدلمکن ایدی، مؤذن مناره‌دن، اذان محمدی ایله مسلمانلرنی اویقولرندن اویغاتوب قللقغه دعوت ایته‌رگه کر-شدی؛ طاك آطقان ایدی، بالاده یوقلادی.

حسین قوناغی ایله ایرته چایی یانینه اوطورغا-نلر ایدی.

— بوران أزرك باصلغان آخری... دیدی قوناق.

حسین، باشـقه معنی تابا آلمغاندر، آنك سوزین لطیفه‌گه حمل ایدوب، سوزنك کیرسن آڭلاتا تورغان بر ادا بلن:

— ئیبو... باصلغان! دیدی.

فی الحقیقة هوانك بوزوقلغی الك آفتق چیگنده اولوب، بوران شول حتلی بوری ایدی، که تقرق و چیتان بویلرنده قار ایوملری اوی و سرایلر ایله تیگزلنه، اون بیش - یکرمی صاژیندن آری بر نرسه کورنمی همان صزغرا ایدی.

آلار بیك تـکلفسز قیلنه ایدیلر؛ چونـکه اوچ یل برگه عسکرلك ایتـکانلر ایدی.

حسین، اوتکان یل اوق قایتقان ایدی. ایبدا-شینك ایسه حاضرگی قوناقلغی — صالداتدن قایتشی ایدی.

حسین بوکون ایبداشنده عجایبلی بر آلشنو کوره وچای قویغان آرالش، قاش آستندن‌غنه آڭارغه‌قاری، قارادقچه تعجبی آرتا ایدی. چونکه ایبداشینك حرکت و قیلنشنده ئلیگه حتلی کورلمگان بر آبتراو، چهره سنده فوق العاده بر اویالو و طغزلانو مشاهده ایته ایدی، که باشـقه‌سی سویلسـه هیـچ اینانه‌چق توگل ایدی.

هر نرسه‌گه استهزا کوزی بلن قاری، بر سـوزگه‌ده اینانمی، کشی سویله‌گاننی طـڭلامی، اوزی سویلسه کشیدن کوله، الحاصل صالقون و یان یلمسز بر کشی، طوتسونڭ بردن اوق آبترا - سون، اویالسون ملایم و سوکملی بولسون! البته تعجب اولنور.

نهایت حسین تعجبنی ستر ایته آلمادی:

— مصطفی، سین ئلله نی بوکون؟... دیدی.

— ایبداش، آط حاضرله‌ب قوی. میڭا تیزرك کیتارگه کرك.

— کیته‌رگه؟ موندای هواده؟ «تیزره‌گی»ده بار!

— ئیبو، ممکن قدر تیز...

— موندای بورانده.. باری بر ایلتوچی‌ده طابوب بولماس... بو کون قونارسن! ایرته‌گه...

— اول حالده یاو کیته‌م!..

بو صوڭغی جواب شول درجه جدی أیتولـگان ایدی، که گویا یاشن یاشینلاب کیچدی: ایکی آرقه‌داش بیش دقیقه قدر سکوت ایتوب طوردیلر.

حسین ئلله‌نیگنه أیتمکچی ایدی، مصطفی ینه:

— ئیبو.. کیته‌م، دیدی

II

حسین‌نك خاتونی عائشه استال جییوشدروب ماتاشا، مصطفی ایدن بوینده یوری ایدی، حسین چغوب کیتدی.

طشده‌غی بوران‌نك صزغروی ایله دیوارده‌غی ساعت حرکتندن باشقه، ایو ایچنده‌گی سکونتکه خلل کیتره‌چك نرسه بار ایسه، اول‌ده بیشکده‌گی صبی نك اویقو آرالش، خفیف ونازلی، نازلی اڭراشوب کیتولری ایدی.

— کون بیك نچار — دیدی عائشه — صوراو-مزنی قبول ایتمی‌سن ایندی.. بیك مازاك کیتدی آخری؛ بالامز یغلاوچانراق...

— سز آنالر.. همه‌گزده‌می شولای؟.

— یعنی؟

— بالا ایچون زحمت چیگه‌سز...

— همه‌مز بولمی صوڭ. یوراگڭ آستندن توشکان بولغاچ، بار دنیاڭ شول بالا ایچون...

— اما بالا اوصال! دیدی مصطفی، و اوزی ستهه‌لی کشی کبك آشغوب آشغوب کینه ایدی.

ایکی تەرەزە آراسنده‌غی کوزگی توغروسینه کیلدی؛ باشلیغینڭ اوچلرینی آلدان أیلندره، آرتقه باغلاب ماتاشا ایدی. آنڭ شابقەسی قزیل تیرەلی اولوب شینیل پاغونلرنده‌ده صاری بویاو ایله، گیرمانیا ایمپراطوریناڭ وینزلی باصقان ایدی، که ویلهلم ایکنچی نامنه تشکیل قیلنغان قالوغه پولقینه علامت مخصوصه اولارق قبول ایدلمشدر.

اول ینه:

— بالا اوصال... دیدی.

بو یولی شول مقدمه ایله عائشه‌گه نیدر سویلمکچی ایدی، ایشکدن حسین کردی، و:

— ایبداش، آط حاضر! دیدی.

III

هوانڭ بوزوقلغینه قاراماى، حیات دیمك اولان حرکت البته دوام ایته ایدی.

بر یاقن شاغرداب اورام قاپقه‌سی آچیلا، کمدر و نی ایچوندر چغوب کورینه، ایکنچی یاقده ینه بریسی قار آستندن ئلله نیلر چغاروب ماتاشا...

بر ده، آلما کبی قب قزیل یاکاقلی بر یاش خاتون اورام قیوسندن صو چغارا ایدی. اولك کبك آغاروب کیتدی! اوی توبه‌سنن: «قارر! قارر!» ایتوب قارغه قارلدی ایدی.

تشئم بلن ایزلگان بیچاره خاتون، کچکنه‌گنه قارا آط جیگلگان چاناغه اوطوروب ایکی کشینڭ اورام بویلاب بارغانن کورگاچ صولشن براز ایرکنلاب آلدی؛ گویا قارغه‌آلارغه قاراب قارلداغان ایمش.. قایده کررلر دیب براز قاراب‌ده طوردی؛ آلارنڭ قایاده کرمای آولنی چغوب کیتکانلرین کورگاچ ئلله نی‌گنه اوبلاب اوز اوزینه: «بریسی صالدات» دیب مرلداندی و چیلاگن کوتاروب کیتدی..

واقعا آلارنڭ بریسی صالدات، هم بزگه طانش صالدات ــ مصطفی ایدی.

IV

— یولنی بخشی بلەسن‌دربیت؟ دیدی مصطفی.

— بیلورگه بیلەم... دیدی یولداشی.

مصطفی‌نی آولینه ایلتوچی کشی آلتمش یاشلك بر بابای ایدی. درست، اول یولنی بلەده ایدی، آلایده جوابنی کیسدروب أیته آلمادی؛ چونکه حاضرنده قرده یول دیەرلك بر نرسه طابوب آنی قونقارماو قدرده چیتون اش یوق ایدی.

بابای راحتسز، یاق یاقغه قارانا. چیتلرده بر نرسه‌ده کورنمی، فقط قار دینگزی قاینی.

آرا ـ تیره کورلمکن اولان، کوملوبده بولندیغی شکلن صاقلاغان صزقلر که، چانا ازلری ــ ایشنه شونلرغنه بابای‌نڭ برنچی امیدلری...

— مونه شول قیوغه بزدن دورت چاقرم، دیدی بابای. و ینه علاوه قیلدی: ــ بکرمی چاقرم، ئلده آرتق بارغه..

مصطفی چیکماندن بورنن کوتاروب قارادی، اون بیش صاژینلر چیده، بوران ایچنده قیو سیرتمه‌گی سه‌لنه ایدی.

— ئلده یراق.. دیدی مصطفی.

بر آز سکوت ایتوب بارغاچ:

— خدا صاقلاسون! آداشمیق‌غنه. دیدی‌قارت.

— الله صاقلاسون...

— قایتمیق‌می دیم؟ بوران همان کوچلانه...

— باریق اکرتنگنه. آنام قارتچقنی بیك کوره‌سم کیله، باریق. ایده اکرنلاب...

بو صوڭغی سوزلر تعریفی ممکن بولمغان سماوی بر آهنك، ئلله نیندی جاذبه‌لی بر نفس بلن سویلنمش ایدی، که قارت عادتا سحرلندی: قارشوسنده جهنم

کبی یانوب طورغان اوط یاخود دولقنلانوب قایناب طورغان دینگز بولسه بیله سوینه سوینه کره‌چك ایدی.

٧

آلار سویله‌شمی بارالر...

مصطفی چیکمانگه چرنالغان اویلی: اول کچکنه بالا... اویقوسنك توشلنه: ئلله نیندی قاناتلی وبیك ماتور بالالر ایله اوینی. آلار آنی تارتقالی.. ایته‌لر... اویغانا ـ آناسی آنی اوبوب، اوبوب یغلی.

ـ کوزم نوری! آتاڭ مینی سوره.. قالاسن بغرم...

آتاسی چیتده‌راك کوتوب طورا:

ـ «کورشدڭ ـ قولی بلن کورساتوب ـ ایشك!».

. . . .

اول وقتده مصطفی هر نه قدر آلتی‌غنه یاشده بولسه‌ده شول واقعه‌ده مشاهده ایتکان نرسه‌لرینڭ بیك واق تفصیلاتنه قدر خاطرلی آلا ایدی.

مثلا: اول وقتده، اویقوسندن طورشلی بیتنه تامغده اولان، آناسینڭ کوز یاشلرینڭ حرارتنی و شول قاینار کوز یاشلرنی، آناسی، چلانوب بتکان یاولق بلن سورتدکینی، حتی یاولقنڭ توسی زڭگار اولوب چیتلری آق اولدیغنی، اول حاضر، شول قدر آچیق خاطرلی ایدی، که اوزغان توندن بیرلی گویا آنڭ بیتنه شول قاینار تامچیلر همان تاما و پشره‌لر... آناسی قورقنغان و پریشان حالده چلانغان یاولغی ایله آنلرنی سورته.

ـ «آناڭ بزنی سویمدی، ایرگه کیتدی.. اول سینی قینارغه ایته ایکان... مونه یاش انکاڭ بزنی سویه..»

ایشته، اول وقتلرده آناسی ایله کچوك قردشی فاطمه‌نی یوقسنغانده آتاسینڭ ایته طورغان شول سوزلری، آنڭ قلبنده، آناسینه نیندای صالقونلق و نفرت حسلری اویاندرغانلغن و نهایت آناسندن بتونلای بیزگانلگن اویلاب، اول حاضر عذاب چیگه ایدی...

اول آناسندن بیزگانمنی ایدی؟ البته. اول اوزین توغدرغان، و بیشگی یاننده قاتوب کوب، قاراڭغو، ساکت، کوڭلسز تونلرنی «بالام» دیب اویقوسز اوزدرغان آناسندن بیزگان ایدی.

اول، یاشراك وقتنده:

ـ سین مینم آنام توگل! دیه ایدی.

حتی بر وقتنی آنڭ بیتنه کل سیبکان ایدی.

ـ آناڭ کیلگان بیتنه کل به‌ر!

ایده!..

بونلر همه‌سی یاش وقتنده، اما زور بولغاچ؟ ایشته حاضر آنڭ برنچی مرتبه بارماغن تشلاب آبتراغانی‌ده ـ اوزینڭ آناسینه قارشو، آتاسی بارنك کورستکان وحشت و تربیه‌سزلکلری ایچون، آتاسی وفات ایتکاچده، آناسندن عفو طلب ایتماوی اوستینه، اوزغان تون‌گه قدر همان شول بولندیغی غفلت‌گه قاپلوب کیتوینه ایدی...

آخری بار

ش. کمال.

محرری: رضاءالدین بن فخرالدین.

ناشرلری: محمدشاکر و محمدذاکر رامیفلر

«شورا» اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان ادبی، فنی و سیاسی مجموعه‌در.

آبونه بدلی: سنه‌لك ٥، آلتی آیلق ٢ روبله ٦٠ کاپك.
«وقت» برلن برگه آلوچیلرغه:
سنه‌لك ٩، آلتی آیلق ٤ روبله ٦٠ کاپك‌در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: НА 2-й СТР. ОБЛОЖКИ 30 КОП., НА 3 и 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.
АДРЕСЪ: г. Оренбургъ, Редакція журн. „ШУРО".

ТИП. ГАЗ. „ВАКТЪ" ОРЕНБУРГЪ.

اورنبورغده «وقت» مطبعه‌سی.